YUNUS EMRE DÎVÂNI

Hayatı, Şiirleri, Şiirinin Özellikleri, Hakkında Yazılanlardan Seçmeler

Yeniden gözden geçirilmiş 2. basım

N. Ziya Bakırcıoğlu

ÖTÜKEN

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 162
EDEBÎ ESERLER: 83

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 49269

ISBN: 978-975-437-464-3

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

1. Basım: 1981
8. BASIM

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Kapak Tasarımı: Zafer Yılmaz

Dizgi-Tertip: Ötüken

Kapak Baskısı: Pelikan Basım

Baskı: İMAK OFSET BASIM YAYIN SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.
Akçaburgaz Mah. 137. Sok.No: 12 Esenyurt / İstanbul / TÜRKİYE
Sertifika Numarası: 45523 Tel: (0212) 444 62 18

İstanbul- 2022

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

İÇİNDEKİLER

I. Yeni Baskı İçin.. 15
II. Yunus Emre ve Bu Dîvân 17
III. Yunus Emre'nin Hayatı 25
IV. Şiirlerinin Belli Başlı Unsurları 35
V. Dîvân 47
Gönül nite dolana ma'şûkun bulmayınca 49
Aklım başıma gelmedi aşk şarabın tatmayınca 49
Bîmekânım bu cihanda menzilim durağım anda 50
Sensiz yola girer isem çârem yok adım atmağa 50
Anma mısın sen şol günü cümle âlem hayrân ola 51
İki cihân zindan ise gerek bana bostan ola 52
Bir şaha kul olmak gerek hergiz ma'zûl olmaz ola 53
Anma mısın şol günü sen gözün nesne görmez ola 53
Ben dost ile dost olmuşam kimseler dost olmaz bana 54
Aceb aceb ne nesnedir bu derd ile firak bana 55
Benem ol aşk bahrısı denizler hayran bana 55
Ey âşıklar ey âşıklar aşk mezheb ü dindir bana 56
Her kime kim dervişlik bağışlana 57
Hoştur eğer yürür isem aşk oduna yana yana 58
Sana derim ey velî dur erte namazına 58
Hak müyesser etse varsam güzel Kâ'betullah sana 59
Ol kişinin yoktur yeri işbu cihan hayrân ona 60
Durdum vardım sinlere dua kıldım bunlara 61
Kimse doymaz bu nazara aşk ile kim pençe vura 61
Aşk davâsı kılan kişi hiç anmaya hırs u hevâ 62
Âlem düşman olur ise beni dosttan ırımaya 63
Bir imâret göster bana kim sonu vîrân olmaya 63
Aşk eteğin tutmak gerek âkibet zevâl olmaya 64
Bir kez yüzün gören kişi ömrünce hiç unutmaya 64
Âşıkları Tamusu yandırmaya 66
Uş yine nazar kıldı bu bizim canımıza 66
Aceb bu benim canım azad ola mı yâ Rab 67
Gider idim ben yol sıra yavlak uzamış bir ağaç 67
Canım kurban olsun senin yoluna 68
İbrahim peygamber Halîl nazar kılmış sana Celîl 69
İstediğimi buldum eşkere can içinde 70
Yâ Rab nola benim hâlim kabre vardığım gece 71

Adım adım ileri beş âlemden içeri ... 72
Şol cennetin ırmakları akar Allah diye diye ... 73
Can olgıl can içinde kalma gümân içinde ... 74
Zihî şîrin huylu dilber durağı revan içinde ... 74
Onsekiz bin âlem halkı cümlesi bir içinde ... 75
Kimin ne zehresi vardır sana kılıç yürütmeğe ... 76
Âşık oldum erene ermek ile ... 77
Derviş olan kişiler aceb nite dirile ... 78
İsrafil sûru urula yer ü gökyüzü değşirile ... 78
Ol dost için ağlar isem gözüm yaşını kim sile ... 79
Yine yaz günleri geldi söyle bülbülcüğüm söyle ... 80
Görenin hâli döner nişansız bînişâne ... 81
Dosttan kim haber getirdi sorun seher yellerine ... 82
Yine bir bâd-ı nevbahar hoş nev'ile esti yine ... 83
Bir acâyib aşk geldi bende bu hâl üstüne ... 84
Vuslat hâlin aydısaram vuslat hâlin bilenlere ... 84
İçimde bir dert oldu diyeyim dervişlere ... 85
Miskinlikte buldular kimde erlik var ise ... 86
Bir söz diyeyim sana dinle canın var ise ... 86
Sanatın yeğreği çün namaz imiş hoş pîşe ... 87
Zinhar gönül evinde tutma yavuz endîşe ... 88
Hak kelâmında öğdüğü hûrîler indi sohbete ... 88
Ey kopuz ile çeşte aslın nedir ne işte ... 89
Düşt'önüme hubbü'l vatan gidem hey dost diye diye ... 90
Ey yârenler ey kardaşlar korkarım ben ölem diye ... 91
Ma'nâ beratın aldık uş yine elimize ... 92
Ol ben sevdiğim nigâr nidem ol benden fârig ... 92
Hak'tan gelen şerbeti içtik el-hamdü lillâh ... 93
Geldi geçti ömrüm benim şol yel esip geçmiş gibi ... 94
Şükür minnet ol Allah'a gönlümüzü şâd eyledi ... 95
Biz bizi bilmez idik biz'yaratan eyledi ... 95
Ben yürürüm yana yana aşk boyadı beni kana ... 96
Çalap Âdem cismini topraktan var eyledi ... 97
Yer gök yaratılmadan Hak bir gevher eyledi ... 99
Ol Çalabımın aşkı bağrımı baş eyledi ... 100
İşidin ey yârenler eve dervişler geldi ... 101
Ben bunda seyr eder iken aceb sırra erdim ahı ... 101
Ey yârenler ey kardeşler görün beni nittim ahı ... 102
Doldur bize sun kadehi aşk şarabından ey sâki ... 103
Bu aşk denizine dalan hacet değil ona gemi ... 104
Hak nûru âşıklara her dem nüzûl değil mi ... 105
Pâdşehler pâdşâhı ol ganî ... 105
Aşkın aldı benden beni bana seni gerek seni ... 106
Nice yıllar ömür sürdüm anca ağlayuban güldüm ... 107
Ömrüm beni sen aldadın ah nideyim ömrüm seni ... 108
Yok yere geçirdim günü ah nideyim ömrüm seni ... 108

Müsülmanlar kim görmüştür âşık tövbe ettiğini 109
Çalab veribiye sana bir gün ecel serhengini 110
Severim ben seni candan içeri 110
Sana ibret gerek ise gel göresin bu sinleri 111
Dînin îmânın var ise hor görmegil dervişleri 112
Bir suâlim var sana ey dervişler ecesi 113
Bir sâkiden içtim şarap arştan yüce meyhânesi 114
Dilsizler haberini kulaksız dinleyesi 115
Dağlar ile taşlar ile çağırayım Mevlâm seni 115
Arayı arayı bulsam izini 116
Aceb değil deli olsa aşk oduna yanan kişi 117
Bir gün ol Hazret'e karşı varam ağlayı ağlayı 118
Aşkın odu düştü cana eritti yürek yağını 118
Dosttan haber sorar isen güzâf değildir dost işi 119
Nice bir bekleyesin bu kadd ile kameti 120
Kime gönül verir isem benim ile yâr olmadı 120
Yine yüzünü gördüm yine yüreğim yandı 121
Kemdürür yoksulluktan nicelerin varlığı 121
Eşkere kıldım bu gün pinhânımı 122
Bana namaz kılmaz deme ben bilirim namazımı 123
Aşk bezirgânı sermâye canı 124
Aşk ile ister idik yine bulduk ol canı 124
Ey yârenler aydamazam canım neye yandığını 125
Helâl kıldı ma'şuka âşık kendi kanını 125
Kime kim dost gerek ise aydayım ne kılasını 126
Erenler bir denizdir âşık gerek dalası 127
Menzil'ırak bu yolun bu yola kim varası 128
Bu ne gülecek yerdir ağlasana key katı 129
Erenlerin gönlünde ol sultan dükkân açtı 129
Ol dost benden yana hiç bilmezem nice baktı 130
Şükür Hakk'a kim aşk bize ayıttı dost yüzüne bak 131
Ey çok kitaplar okuyan sen kim tutarsın bana dak 131
Kerem et bir beri bak nikabı yüzden bırak 132
Muhammed'e bir gece Çalab'dan indi Burak 133
Ne söz keleci der isem dilim seni söyleyecek 134
Müslümanım diyen kişi şartı nedir bilse gerek 135
Bu dünyâya gelen kişi âhır yine gitse gerek 136
Bu dünyâya gelen kişi âhir yine gitse gerek 137
Dünyâya gelen kişiler yola bile gelmek gerek 138
Kim dervişlik ister ise diyem ona nitmek gerek 138
Nidelim bu dünyâyı neyleyip nitmek gerek 139
Evvel bize vâcip budur iyi hulk u amel gerek 140
Dost yüzüne bakmağa key safâ nazar gerek 140
Nideriz dirlik suyun biz can yağmaya verdik 142
Ma'nâ evine daldık vücûdu seyran kıldık 142
Biz kime âşık isek âlemler ona âşık 143

İşidin ey yârenler kıymetli nesnedir aşk 144
Ağla gözüm ağla gülmezem ayruk 144
Dervişlik makaamı hâl içinde hâl 145
Yavlak aceb geldi bana dünyâ içinde işbu hal 146
Kogıl dünyâ bezeğini bu dünya yeldir ya hayâl 147
Dervişlik dedikleri hırka ile taç değil 147
Gerekmez dünyâyı bize çünkü bâki bünyâd değil 148
Müşkili halleylemek değmenin işi değil 148
Ma'nî eri bu yolda melûl olası değil 149
Senin bana demekliğin ma'nîde usûl değil 150
Aşksızlara verme öğüt öğüdünden alır değil 150
Tehî görme kimseyi hiç kimsene boş değil 151
Canlar fedâ yoluna bu can kayusu değil 151
Bir kez gönül yıktın ise bu kıldığın namaz değil 153
Kul pâdişahsız olmaz pâdişâh kulsuz değil 153
Eyâ gönül açgıl gözün fikrin yavlak uzatmagıl 154
Bir nazarda kalmayalım gel dosta gidelim gönül 155
Nola gelsen şimden geri fesâdı terk etsen gönül 156
Ata belinden bir zaman anasına düştü gönül 156
Bu fenâ mülkünde ben nice nice hayrân olam 158
Ben seni sevdiğimi söyleşirler hâs ü âm 161
Cümle âlem terkin urup ben dost terkin uramazam 162
Dost elinden ölür isem hiç gümansız geri gelem 163
Ben ol yâri sevdiğimi nice bir gizliyebilem 163
Aceb değil senin için bin can fedâ kılar isem 164
Hani bana sabr u karar senin sözünü dinleyem 165
Uş yine geldim ben bunda sır sözün ayân eyleyem 165
Bin yıl eğer vasfın diyem bir zerresin tüketmeyem 166
Ey dost aşkın denizine girem gark olam yürüyem 167
Ey yârenler tanman bana ben gene noldum bilmezem 168
Her kaçan anarsam seni kararım kalmaz Allahım 168
Aldı benim gönlümü nolduğumu bilmezem 169
Ben bu cihana gelmeden sultân-ı cihanda idim 170
Ey yârenler ey kardaşlar sorun bana kanda idim 170
Aklın ererse sor bana ben evvelde nerde idim 171
Bu cihâna gelmeden ma'şuk ile bir idim 172
Benim bunda kararım yok ben bunda gitmeğe geldim 173
Andan beri gönüldüm dost ile bile geldim 173
Beni bunda veribiyen bilir ben ne işe geldim 174
Canım ben andan bunda ezelî âşık geldim 175
Dost bakalı yüzüme ben şehi görüp geldim 176
Tehî görmen siz beni dost yüzün görüp geldim 177
Sensin kerîm sensin rahîm Allah sana sundum elim 178
Benim canım uyanıktır dost yüzüne bakan benim 179
Bir korku düştü canıma aceb nola benim hâlim 180
Dolap niçin inilersin derdim vardır inilerim 181

Gökte peygamber ile mi'racı kılan benim ... 182
Evvel benim âhır benim canlara can olan benim ... 182
Ol kaadir-i Kün-feyekûn lûtfedici Rahmân benim ... 183
Evvel kadîm önden sona zevâli yok sultân benim ... 184
Kâ'be vü but îman benim cerh uruban dönen benim ... 185
Haber eylen âşıklara aşka gönül veren benim ... 185
Her nereye döner isem aşk iledir işim benim ... 186
Ben bende buldum çün Hakk'ı şekk ü güman nemdir benim ... 187
Ey bana derviş deyen nem ola derviş benim ... 188
Deniz oldu bir kaç kadeh susuzluğum kanmaz benim ... 188
Ben bir aceb ile geldim kimse hâlim bilmez benim ... 189
Ger râzımı söyler isem kimse dilim bilmez benim ... 189
Allah evi ziyârettir ben anda varmak isterim ... 190
Erenlerin himmetini ben bana yoldaş eyleyim ... 191
Nite ki ol mâ'şûk ile ben râzımı bir eyleyim ... 191
Ey gönlümün eğlencesi ayıt bana neyleyeyim ... 192
Yoktur bende amel tâat ben n'ideyim n'eyleyeyim ... 193
İlâhi bir aşk ver bana kandalığım bilmeyeyim ... 194
Senden gelir cevr ü cefâ ben âh u vah etmeyeyim ... 194
Hak Çalabım hak Çalabım sencileyin yok Çalabım ... 195
Beni anmaklığa benden fâriğım ... 196
Ne dersem buyruğum yürür elimde ferman tutarım ... 196
Bu ile garib geldim ben bu ilden bîzârım ... 197
İlk adım Yunus idi adımı âşık taktım ... 198
Ey yârenler aydın bana ben nicesi dolanayım ... 198
Şöyle hayrân eyle beni aşkın oduna yanayım ... 199
Ol dost bize gelmez ise ben dosta geri varayım ... 200
Dosttan haber geldi bana durayım andan varayım ... 201
Hak'tan bana nazar oldu Hak kapısın açar oldum ... 201
Girdim aşkın denizine bahrileyin yüzer oldum ... 202
Nite kim ben beni bildim yakın bil kim Hakk'ı buldum ... 203
Teferrüc eyleyi vardım sabahın sinleri gördüm ... 204
Hiç bilmezem kezek kimin aramızda gezer ölüm ... 204
Giderim aklım başımdan şaşıban ... 205
Dost yüzünü görüceğiz nice karar kılsın bu can ... 205
Ayırma beni senden Yaradan ... 206
Bugün sohbet bizim oldu bize bizim diyen gelsin ... 207
Din ü millet kodurdu ol benim canım alan ... 207
Bir dürr-i yetîmem ki görmedi beni umman ... 208
Bu ömrüm yok yere harc etmişim ben ... 209
Ey dost seni sevelden aklım gitti kaldım ben ... 210
Hey yârenler hey kardaşlar nic'edeyim n'ideyim ben ... 210
Erenlere mühib iken ya münkir olduğun neden ... 211
Aceb oldu halim bu aşk elinden ... 211
Hak bir gevher yarattı kendinin kudretinden ... 212
Gönül usanmadın sen bu seferden ... 212

Çerh-i felek yok idi canlarımız var iken ... 213
Gözüm seni görmek için elim sana ermek için ... 214
Anıp kıyâmet gününü ağlaşalım ol gün için ... 214
Çalab nurdan yaratmış canını Muhanımed'in ... 215
Ger uluya vardın ise sûret nakşı nendir senin ... 216
Âşıklara ne diyem aşk haberinden şirin ... 216
Eğriliğin koyasın doğru yola gelesin ... 217
Aşk elinin haberin desem işide misin ... 218
Bu dervişlik yoluna aşk ile gelen gelsin ... 218
Aceb şu yerde var m'ola şöyle garib bencileyin ... 219
İlminde gark olalı uş ben beni bilmezin ... 220
Ol vakit bir olasın ikilikten kalasın ... 220
Şol göz ki seni gördü ol neye nazar etsin ... 221
Bilirim seni yalan dünyasın ... 222
Ol can kaçan ölüser sen ona can olasın ... 222
Eğer aşkı seversen cân olasın ... 223
Eğer aşkı seversen can olasın ... 224
Sûretten gel sıfata onda ma'nâ bulasın ... 225
Bunca gönül aldırıp cihâna sultan mısın ... 226
Taştın yine deli gönül sular gibi çağlar mısın ... 227
Sen canından geçmeden cânân arzu kılarsın ... 228
Dervişlik der ki bana sen derviş olamazsın ... 228
"La şerîk"ten okursun sonra şerîk katarsın ... 229
Canlar canını buldum bu canım yağma olsun ... 230
Azrâil alır canımız kurur damarda kanımız ... 231
Zinhâr vermegil gönül dünya payına bir gün ... 231
Ey yârenler ey kardaşlar ecel ere ölem bir gün ... 232
Ey benim kutsuz nefsim kanda varasın bir gün ... 232
Vaktinize hazır olun ecel varır gelir bir gün ... 233
Çok çok şükür sen Çalab'a maksûduma erdim bu gün ... 233
Ondan yeğrek ne vardır kişi bile kendözün ... 234
Bu dem yüzüm süre duram her dem ayım yeni doğar ... 234
Koyup naks u nigârı nakşa yol verme zinhâr ... 235
Âşıklar ortasında sûfîlik satmayalar ... 236
Ne bilsin bu aşkı usanlar uyalar ... 236
Yine seyr eyledi gönlüm dostun cemâlin arzular ... 237
İşitin ey ulular âhır zaman olısar ... 238
Bu dünyâya gönül veren sonucu pişman olısar ... 238
Aşk ile biliş canlara ezel ebed olmayısar ... 239
Sabahın sinleye vardım gördüm cümle ölmüş yatar ... 239
Yer yüzünde gezer idim uğradım milketler yatar ... 240
Ey beni ayıplayan gel beni aşktan kurtar ... 241
Sahhâ ol âşık canına kim dost ile visâli var ... 242
Bir kişiye söyle sözü kim ma'nâdan haberi var ... 242
Bu dünya kimseye kalmaz anadur ölümün zinhar ... 243
Nolur ise ko ki olsun nolusar ... 244

İşidin ey ulu kiçi size benim haberim var ... 244
Padişahlık senindir heybetin var ... 245
Yar yüreğim yar gör ki neler var ... 246
Ey aşk eri aç gözünü yer yüzüne eyle nazar ... 246
Dost senin aşkın oku key katı taştan geçer ... 247
Aşkın odu ciğerimi yaka geldi yaka gider ... 248
Aşkın ile gelen erenler içer ağuyu nûş eder ... 249
Gelin soralım canlara sûretinden noldu gider ... 249
Seni Hak'dan yığanı her ne ise ver gider ... 250
Hakikatin ma'nâsın şerh ile bilmediler ... 251
Hep baharlar açılır tesbih okur çiçekler ... 251
Türlü türlü cefânın adını aşk vermişler ... 252
Tanrı için canım canı cefâ ise tapdur yeter ... 253
Ey bana iyi diyen benim kamudan kemter ... 253
N'otursun dış kapıda gör içeri neler gezer ... 254
Bu dünyânın meseli bir ulu şara benzer ... 255
İşitin ey yârenler aşk bir güneşe benzer ... 256
Aşk erinin gönlü dolu pâdişâhtan nevâledir ... 256
Vuslatı olan kişiye bu derd ile firak nedir ... 257
Sen hod bize bizden yakın görünmezsin hicab nedir ... 258
Eğer gerçek âşık isen boynundaki menşur nedir ... 258
Kogıl ölüm endişesin âşık ölmez bâkidir ... 259
Aşk makaamı âlidir aşk kadîm ezelîdir ... 260
Ol âlem fahri Muhammed nebiler serveridir ... 261
Bu yokluk yoluna bu gün bize yoldaş olan kimdir ... 261
Benim sâhib-kıran devran benimdir ... 262
Niteki bu gönlüm evi aşk elinden taşagelir ... 262
İşbu vücud şehrine her dem giresim gelir ... 263
Şol benim şeyhimi görmeye kim gelir ... 264
Ben dervişim diyene bir ün edesim gelir ... 265
Ecel oku geçti cana kafle göçtü dur diyeler ... 265
Ey sözlerin aslın bilen gel de bu söz kandan gelir ... 266
Ey dost senin aşkın odu ciğerim pare baş gelir ... 267
Dün gider gündüz gelir gör nicesi uz gelir ... 268
İlim ilim bilmektir ilim kendin bilmektir ... 268
Aydıverem ne kıldığın benim ile ol dil-pezîr ... 269
Ey dün ü gün Hak isteyen bilmez misin Hak kandadır ... 269
İsteyelim iş ıssını bulup görelim kandadır ... 270
Bilir misiniz ey yârenler gerçek erenler kandadır ... 271
Canını aşk yoluna vermeyen âşık mıdır ... 271
Evliyâya münkirler Hak yolunda âsıdır ... 272
Söylememek harcısı söylemeğin hasıdır ... 273
Can bir ulu kimsedir beden onun atıdır ... 274
Yalancı dünyaya konup göçenler ... 274
Sordum sarı çiçeğe benzin neden sarıdır ... 275
Bir gün senin defterini dürerler bir eyyam gelir ... 277

Yürü fâni dünya sana gelende gülmüş var mıdır 277
Dertli ne ağlayıp gezersin burda 278
Bana bu ten gerekmez can gerektir 279
Ey dost seni severim canımda yerin vardır 280
Bu dervişlik durağı bir acâyip duraktır 280
İşit sözümü ey gafil tanla seher vaktinde dur 281
Benim gönlüm gözüm aşktan doludur 282
Bu semâ'a girmeyen sonuna pişman olur 283
Hak bir gönül verdi bana hâ demeden hayran olur 283
Hocam âşık olanların işi âh ile zâr olur 284
Muştulanız âşıklara bu aşk ulu devlet olur 285
Yandı yüreğim tutuştu bağrım ciğerim kebabdurur 285
Ey pâdişâh ey pâdişâh her dem işin düzedurur 286
Ey dost bunca kıyl u kal maksud hod bir haberdurur 287
Hor bakma sen toprağa toprakta neler yatur 288
Sensin benim cânım cânı sensiz karârım yokdurur 289
Aşksız âdem dünyada belli bilin ki yoktur 290
Miskin âdem oğlanı nefse zebûn olmuştur 290
Aşk erinde dünyâda ne harîr ü ne palas 291
Dosttan haber geldi gene dostlar yarak etsin demiş 291
Cânım erenler yolu inceden inceyimiş 292
Bilenlere sormak gerek bu tendeki can neyimiş 293
Hakkı bulmak isteyenler eylesin nefsini derviş 293
Aşk imamdır bize gönül cemâat 294
Ey cânıma cânânım ey derdime dermânım 295
Din ü millet sorar isen âşıklara din ne hâcet 295
Sen bu cihan mülkünü kafdan kafa tuttun tut 296
İster idim Allah'ı buldum ise ne oldu 297
Müsülmanlar zemâne yatlı oldu 297
Andan beri kim aşkın benimle yoldaş oldu 298
Kaçan ol mahbûb-i cihân benim gözüme tuş oldu 299
Ezeliden var idi canımda bu aşk odu 300
Baktığım yüzde gördüm Taptuğumun nûrunu 301
Nasîhat kandilinden bir işâret göründü 301
Çıktım erik dalına anda yedim üzümü 302
Bencileyin gören kişi ben sevdiğimin yüzünü 303
Yort ey gönül sen bir zaman âsûde fâriğ hoş yürü 304
Niceler bu dünyâda günâhını yuyamaz 305
Yârab bu ne derttir derman bulunmaz 305
Seninle dirliğim senden ırılmaz 306
Nidem ben bu gönül ile benim ile bir dem urmaz 307
Eğer dilim bende ise kimse bana nesne demez 308
Bize dîdâr gerek dünyâ gerekmez, ... 309
Sen bunda garip mi geldin niçin ağlarsın bülbül hey 309
Zikrullah eyleyip tevhîd etmeye 310
Sen sende iken menzil alınmaz 311

Ben dervişim diyen kişi işbu yola ar gerekmez 311
Hak cihâna doludur kimseler Hakk'ı bilmez 312
Bu bir acâyip haldir bu hâle kimse ermez 312
Sûfiyim halk içinde tesbih elimden gitmez 313
Gayrıdır her milletten bu bizim milletimiz 314
Hiç bir kişi bilmez bizi biz ne işin içindeyiz 315
Yine geldi aşk elçisi yine doldu meydanımız 315
Keleci bilen kişinin yüzünü ağ ede bir söz 316
Ey bana iyi diyen benim kamudan yavuz 317
Yâ ilâhî ger suâl etsen bana 318
Ya Rabbi Settâru'l-uyûb senden dilerim ümmetim 320
Lûtf edüben aydur Hudâ ümmetine çekme cefâ 322

VI. Yunus Emre Hakkında Yazılanlardan Seçmeler 325
Ârif Nihat ASYA/ Yunus Emre 327
Samiha AYVERDİ / Büyük Kurtarıcı: Yunus 331
İsmayıl Hakkı BALTACIOĞLU/ Yunus Emre - Estetik Sırları 334
Nihad Sâmi BANARLI / Yunus'un Türkçesi 346
Rıza Tevfik BÖLÜKBAŞ1 /Yunus Emre 352
Mehmet KAPLAN/ Yunus Emre ve Bugünün Meseleleri 354
Mehmet KAPLAN / Mukaddes Uçurum 357
Necip Fazıl KISAKÜREK / Yunus Emre 360
Bedri NOYAN / Gel, Gör Beni 361
Ali ÖZTÜRK/ Yunus'ta Tasavvuf 362
Necla PEKOLCAY / Yunus Emre'nin Edebî Ve Tasavvufî Şahsîyetî 368
Necdet SANÇAR / Yunus Emre'de İki Mesele : Hayat ve Ölüm 371
Ahmet Hamdi TANPINAR / Yunus Emre 376
Nurettin TOPÇU / Yunus Emre'de Vahdet-i Vücut 380
Burhan TOPRAK /Yunus Emre 389
Mümtaz TURHAN /Yunus Emre'den Kalan En Büyük Mîras 391
VII. Kitâbiyat 394
VIII. Sözlük 395

Yeni Baskı İçin..

Yunus Emre Dîvânı'nın uzun yıllar sonra yapılan bu yeni baskısında Yunus'un hayatı, şiirlerinin değerlendirilmesi ve özellikleri, şiirlerin sıralanması ve imlâsı ile ilgili hususlar çok büyük ölçüde muhafaza edilmiştir. Bu yeni baskıdaki en önemli değişiklik şudur: İlk baskıda Yunus'a ait olup olmadığını kestiremediğimiz şiirler ayrı bir bölümde toplanmış idi. Bu baskıda o şiirler de Yunus'un şiirlerinin içine alınmıştır. Bu şiirler başka Yunuslara ait olabileceği gibi Yunus Emre'ye de ait olabilirdi. Yüzyıllarca halk arasında ezbere okunmuş ilahiyi, bestelenmiş bir çok şiiri mesnetsiz bir şüphe uğruna Yunus'tan ayrı düşünmeye gönlümüz razı olmadı. İlmî olarak tam bir ispat yapılıncaya kadar da bu ayrıma taraftar olmayacağımıza inandık.

Böylece birinci baskıdaki 324 olan şiir sayısı bu ilâve ile 348'e ve yeni ele geçen şiirlerle birlikte 365'e ulaşmıştır. Hemen her zaman Anadolu'da çeşitli kütüphanelerde ele geçen şiir mecmualarında Yunus adına kayıtlı bir-iki yeni şiire rastlandığını bu konuda araştırmalar yapan Dr. Mustafa Tatçı ifade etmektedir. Demek oluyor ki bu dîvânın veya başka Yunus Dîvânlarının her yeni baskısında bu sayının artması kuvvetle muhtemeldir. Böylece şu andaki durumuyla mümkün olduğu kadar eksiksiz, Yunus'un içinden çıktığı ve diliyle konuştuğu milletimize hitab eden bir dîvân meydana getirmeye çalışmış olduk.

Aslında Yunus'un değeri şiirlerinin sayısı ile değil, şiirlerinin muhtevası ile ölçülmelidir. O, Türkçesi ile, lirizmi ile, sadeliği içindeki derinliği ile, bir teselli ve ümit kapısı oluşu ile yedi yüz yıldan beri ebediyeti hakketmiş bir şahsiyettir. Bir şiirinde:

Söyler âşık dilinden Yunus
Eğer âşık isem ölmezem ayruk

diyor. Türk milleti yedi yüz yıldan beri O'nun Hak âşığı olduğuna ve aşk dilinden söylediğine şahadet eder. Türkçe ve Türk milleti yaşadıkça -tâ kıyamete kadar- her yeni nesil bu şahitliğe devam edecektir.

Altıntepe- 7 Ağustos 2005 **N. Ziya BAKIRCIOĞLU**

Yunus Emre ve Bu Dîvân

YUNUS EMRE

XIII. YÜZYILDAN günümüze kadar gelen zaman içinde Anadolu Türk Edebiyatının en önemli şairlerinden birisi Yunus Emre'dir. O, belli başlı üç noktadan değerlendirilebilir:

1. Türk dili içinde Yunus Emre
2. Türk şiiri içinde Yunus Emre
3. Türk düşüncesi içinde Yunus Emre

1. Türk dili içinde Yunus Emre: Yunus Emre'nin yaşadığı çağ, Türkçenin tasnifini yapan dil âlimlerine göre Eski Anadolu Türkçesi dönemidir. XIII.-XV. yüzyıllar arasındaki bu dönem, Batı Türkçesi dediğimiz ve günümüze kadar gelen Türkçenin temelini teşkil eder. Eski Anadolu Türkçesi, Orta Asya Türkçesi (Eski Türkçe) ile Osmanlıca dediğimiz imparatorluk Türkçesi arasında bir köprü vazifesi görür. Bu dönem, Anadolu Türkçesinin Arapça, Farsça tesirinden uzak olduğu bir dönemdir.

Eski Anadolu Türkçesi içerisinde Yunus Emre'nin iki eseri önemli bir yer tutar. *Dîvân* ve *Risâletü'n-nushiyye*, her şeyden önce, 600 yıl önceki Türkçenin kök, ek, imlâ, ses ve cümle kuruluşu açısından iki eşsiz örneğidir. Türkçenin gelişme seyrini araştıranlar için her zaman başvurulabilecek iki kaynaktır. Yani Türkçenin tarihi içinde Yunus Emre'nin bu büyük hizmeti unutulmamalıdır.

İkinci olarak Yunus Emre, kendinden sonra gelen şairlere bir yol göstermiştir. Türkçe ile Türkçenin en güzel şiirlerinin yazılabileceğini isbat etmiştir. Günümüze kadar gelen halk şiirine, tekke şiirine dilin kapısını açmış, hiç değilse bir geleneğin sağlam bir şekilde devam etmesine yardımcı olmuştur.

Kendi tabiî akışı içinde gelişen, bir yandan da Arapça ve Farsçadan gelen kavramlarla zenginleşen Türkçe, Yunus'un şiirinin gücü ve halk üzerindeki tesiriyle, sağlam bir şiir dili olma yolunu tutmuştur. Çağdaşı Mevlânâ'nın baştanbaşa Farsça yazdığı bir ortamda Yunus, ne kadar Türkçe yazılabilirse o kadar Türkçe yazmıştır. Diyebiliriz ki sağlam bir dil şuuruyla, Türkçenin yeniden tabiî bünyesine kavuşmasını sağlayan Yahya Kemal'in zaman ve mekân ötesinden gerçek üstadı Yunus'tur.

2. Türk şiiri içinde Yunus Emre: Anadolu Türk şiiri Yunus'la başlar, diyebiliriz. Kendinden önce yetişenler (Meselâ Ahmed Fakih ve Şeyyad Hamza) İslâm medeniyetine bağlı şiir geleneğimizin emekleme devresini teşkil ederler. Yeni müslüman olmuş, tasavvufu yeni öğrenmeye başlamış Türk toplumu, Arap ve Fars dillerinin şiire getirdiği ahenk ve muhteva imkânlarını da yeni yeni anlamaya başlamıştı. Ayrıca tasavvufun halk arasında yayılmasını isteyenler didaktik olmaya mahkûmdular. Fakat Yunus bu mantık silsilesini çürütür. *Risâletü'n-nushiyye* gibi öğüt veren bir eserde bile Yunus didaktik değildir. Şiirimizde lirizmin -bir mânâda gerçek şiirin- öncüsü Yunus Emre'dir. Ayrıca o günden bu güne kadar gelen ilâhi aşk, ölüm, ayrılık, gurbet ve hasret şiirlerinin ilk büyük ustası da Yunus'tur.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, onun şiirinin geleneği kendisiyle başlar ve biter. Üstelik Yunus Emre, bu kendi kurduğu geleneğin en büyük örneğidir de... Yani gerek dil ve üslûp ve gerekse muhteva bakımından kendi eseri içinde olgunlaşır ve ele aldığı konularda söylenebilecek ne varsa hepsini söyler bitirir. Onu başlangıç olarak Ahmed Yesevî'ye bağlamak mümkün değildir. Kendinden sonrakiler de karşılaştırılamaz. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın dediği gibi, Yunus, şair olarak da insan olarak da tek başına, yalnız başınadır.

3. Türk düşüncesi içinde Yunus Emre: Onun yaşadığı çağda, Anadolu'da tam bir düzensizlik vardır. Anadolu Selçuklu Devleti yıkılmış, Beylikler birbirine düşmüş, Osmanlı devleti henüz kuruluş döneminde, Moğol istilâsı ve zulmü başlamış, Haçlı orduları talan edilmedik ev, tarla, soyulmadık kervan bırakmamışlardı. Böyle bir ortamda Anadolu Türküne tek bir sığınak yokken Yunus Emre şiirleri ve örnek bir hayat tarzıyla ortaya çıkar. Ümitsizliğin kapılarını birer birer kapatır, ebediyetin kapılarını açar. Devletsiz yaşamaya

alışık olmayan Türk insanına ilâhî düzeni gösterir. Sefaleti, çaresizliği mesele olmaktan çıkarır. Türk toplumunun tasavvuf düşüncesini benimsemesinde de onun büyük emeği vardır. O, şiirleriyle tasavvufun gayesine uygun olarak insanı kurtaran, insanı saadet yoluna götüren bir mürşittir.

Yunus Emre şiirlerinin günümüz insanına da söyleyecekleri vardır:

Günümüz insanı, özellikle sanayileşmiş ülkelerin insanları, maddî bakımdan zenginleştikçe manevî bakımdan sefalete mahkûm oldular. Bu ülkeler maddeyi ve makineyi, en yüce varlık olan insanın emrine sunarken, onun ruhunun darmadağınık olacağını kestiremediler. Maddî zenginlik insana huzur ve saadet getirmediği gibi onun hırsını, açgözlülüğünü ve sıkıntısını artırdı. Daha büyük ızdıraplara ve bunalımlara sürükledi. İçtimaî sefalet insanların ve insanlığın birer köle haline gelmesine yol açtı. Değer hükümleri sarsıldı. Ruh gurbette kaldı. Beşeriyet şimdi ruhunu aramaktadır. Yunus'la ilgili bir yazısında Prof. Dr. Mehmet Kaplan şöyle diyor: "... Maddî kâinatta hiç bir şey insanın içindeki büyük boşluğu, sonsuz iştiyakı doyurmuyor. Alain'in deyimi ile, büyük ve muhteşem sarayının ortasında kralın canı sıkılıyor. Ve kral gönlünü eğlendirmek için ziyafetler tertib ediyor, sürek avlarına çıkıyor, içiyor, insanları soytarı haline getiriyor. Bunlar da deli gönlünü oyalamazsa harp açıyor. Kahveden kahveye, sinemadan sinemaya, caddeden caddeye, komşudan komşuya, beldeden beldeye dolaşan, bu kâinat sarayının taçsız hükümdarları sizin de canınız sıkılmıyor mu? Siz de içten içe bu madde âleminden nefret etmiyor musunuz? Siz de ebedî sevgiliye *Bana seni gerek seni* diye haykırmıyor musunuz?"

Yunus bir şiirinde:

> Kemdürür yoksulluktan nicelerin varlığı
> Bunca varlık var iken gitmez gönül darlığı

diyor. Varoluşçu filozoflar, şu iki mısranın anlattığı gerçeği ifade etmek için ciltler dolusu kitaplar, tiyatro eserleri, romanlar yazdılar. Bunlardan bir kısmı "kaçıp kurtulma, intihar, düşünmekten kaçma, kendini içgüdülerinin seyrine bırakma" gibi insana ve hayata aykırı çıkış yolları gösterirken, bir kısmı bunu da yapmadı, sıkıntıdan bu-

nalan insanı tasvir etmekle yetindiler. İnsanı, çaresizliği ile başbaşa bıraktılar.

Halbuki Yunus çareyi 600 yıl önce söylemişti, insanı sefaletten, yalnızlıktan, ümitsizlikten, sıkıntıdan kurtaracak ebedî çare SEVGİ'dir demişti.

Yani Yunus hem yaşadığı çağın, hem de söylemek istedikleri dikkatle incelenirse bu günün kurumayan teselli pınarıdır.

İşte bütün bu sebeplerden dolayı Yunus'u yeni baştan Türk okuyucusuna sunuyoruz. Aslında Yunus bütün dehâlar gibi tekrar tekrar ele alınmaya muhtaçtır, lâyıktır.

BU DÎVÂN

Yunus Emre Dîvânı daha önce muhtelif tarihlerde değişik araştırıcılar tarafından yayınlandı. Bunlar içinde özellikle bir kaç çalışma üzerinde durmak istiyoruz:

Birincisi Burhan Toprak'ın hazırladığı Yunus Emre dîvânıdır. Bu dîvân önce üç cilt halinde 1933/34'te, iki cilt halinde 1943'te ve tek cilt halinde 1953'te yayınlandı. Bu son yayın 1960 ve 1966'da tekrarlandı. Burada Burhan Toprak'ın büyük bir hizmetini belirtmek gerekir: Burhan Toprak'tan önce de Yunus Emre'den bahseden makaleler ve kitaplar vardır. Bunların başında da Yunus'u ilk defa ciddi bir şekilde ele alan M. Fuad Köprülü gelir (*Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, İstanbul 1918). Köprülü büyük bir âlimdir, buna şüphe yok. Fakat Köprülü bir fizik âlimi gibi şiir ve şair karşısında objektif ve tarafsızdır. Yunus'a yaklaşımı ile üçüncü dereceden sıradan bir şaire bakış açısı arasında bir fark yoktur. Didaktik Köprülü vesikadan başka bir şeye pek değer vermez. Halbuki Yunus soyundan gelen şairlere gönül kapısını aralayıp öyle gitmelidir. Burhan Toprak bunu yaptı. Onun büyük bir hayranlık ve sevgiyle Yunus'u tanıtması şiir zevkimiz açısından önemli bir hizmettir. Yunus'un ilâhileri, asırlardan beri sözlü edebiyat geleneği içinde Türk halkının hafızasında yaşıyordu. Burhan Toprak Yunus Emre dîvânını yayınlamakla Türk aydınına Yunus'u tanıtmış oldu. Onun bu emeğini hürmetle anmak gerekir.

Yunus dîvânı, hayatı, eserleri ve düşünceleri üzerinde çalışan araştırmacılardan bir diğeri Abdülbaki Gölpınarlı'dır. Yunus'un hayatını ilk defa 1936'da bir kitap halinde yayınladı. 1943'ten sonra da *Dîvân*'ını ve *Risâletü'n-nushiyye* adlı eserini neşretti.

Biz bu dîvânı hazırlarken Gölpınarlı'nın *Yunus Emre - Risalât al Nushiyya ve Divan* (İstanbul 1965) ve *Yunus Emre - Hayatı ve Bütün Şiirleri* (Altın Kitaplar, İstanbul, 1971) adlı yayınlarından faydalandık. Bunlardan birincisi ilmî bir çalışmadır. Klâsik dîvân tertibine göre düzenlenmiştir ve dil bakımından aslına yakındır. Gölpınarlı bu iki çalışmasında da Yunus'u, edebiyat tarihi ve tasavvuf düşüncesi açısından ele alır.

Yunus dîvânının bir başka yayını Prof. Dr. Faruk K. Timurtaş tarafından gerçekleştirildi: *Yunus Emre Divanı* (Tercüman 1001 Temel Eser Serisi, İstanbul 1972).

Bu çalışmanın daha öncekilerden en önemli farkı, Yunus'un şiirlerinin bir filolog gözüyle ele alınmasıdır. Şiirler mümkün olduğu kadar elenmiş, Yunus'a ait olduğu şüpheli görülen şiirler dîvâna alınmamıştır. Dili, Eski Anadolu Türkçesinin gramer ve ses özelliklerine göre düzenlenmiş, böylece Latin harfleriyle, dil bakımından sağlam ilk Yunus dîvânı meydana getirilmiştir. Bu dîvân, dil araştırması yapacaklar için Yunus dîvânlarının en doğrusudur.

Biz bu dîvânda, yukarıda sözünü ettiğimiz üç çalışmayı devamlı gözönünde bulundurmakla birlikte, imlâ, şiirlerin sıralanması ve tesbitinde ortalama bir yol tuttuk. Başlıca farklar ve benzerlikler şunlardır:

İMLÂ

Belli başlı Yunus Emre dîvânı yayınlayanlar imlâda birbirinden farklı yollar tutmuşlardır. Burhan Toprak yayınında okuma hatası çoktur. Bu hatalar bazan mısranın mânâsını değiştirecek kadar büyük olmuştur. Latin harflerine aktarırken bazı kelimeler eski, bazıları yeni imlâsıyla yazılmıştır.

Gölpınarlı'nın Altın Kitaplar Yayınevi'nce basılan dîvânı ise yer yer istikrarsızdır. Vezin ve mânâ gerektirmediği halde dimek/demek, yir/yer, dirmek/dermek, dutgıl/tutgıl gibi hem eski hem yeni şekiller yanyana kullanılmıştır.

A. Gölpınarlı'nın Eskişehir Turizm Derneği'nce bastırılan dîvânı ile Faruk K. Timurtaş'ın hazırladığı dîvân dil bakımından aslına uygundur. Fakat akademik mahiyetteki bu yayınların bir mahzuru, Eski Anadolu Türkçesiyle günümüz Türkçesi arasındaki ses farklarının, okuyucunun dikkatini şiirin ahenginden kelimenin sesine çekmesidir.

Biz bu yolu gayemize uygun görmedik. Geniş okuyucu zümresinin mümkün olduğu kadar kolay anlayabilmesi için:

1. Türkçe kelime ve eklerde mânâyı, vezni ve âhengi bozmadan bugünkü yaşayan Türkçeye uymaya çalıştık. Kalınlık-incelik, düzlük-yuvarlaklık ve ünlü-ünsüz uyumuna göre kelime ve ekleri bugünkü telâffuza yaklaştırdık, (iy/ey, tiz/tez, irmek/ermek, uş bu/işbu, barmah/parmak, yoh/yok, berü/beri, daşra/taşra, gidelüm/gidelim, atdum/attım, degül/değil gibi...)

2. Arapça ve Farsça kelimeleri Osmanlıcadaki şekline göre aldık, bu kelimelerde önemli ses değişiklikleri varsa yine mânâ ve ahengi bozmadan bugünkü telâffuzlarını gözönünde bulundurduk. (Fidî/fedâ, gibi...)

3. Bugün kullanılmayan kelime ve eklere ise hiç dokunmadık. (Ol, olar, ana, anlar gibi 3. teklik ve çokluk şahıs zamirleri, -layın, -leyin, -cılayın, -cileyin benzetme ekleri, -gıl, -gil ikinci teklik şahıs emir ekleri, -isar, -iser gelecek zaman ekleri, -durur, -dürür isim fiilin şimdiki zamanının üçüncü şahıs ekleri ile -ıcak, -icek, -ucak, -ücek ve -uban, -üben gerundium [isim-fiil] ekleri aynen kullanıldı.)

ŞİİRLERİN SIRALANMASI

Yunus Emre dîvânları tertib edilirken şimdiye kadar belli başlı üç yol denendiği görülüyor:

1. Zaman sırasına göre: Bu yolu Burhan Toprak denedi. Şiirlerin muhtevasına göre Yunus'un gençlik, olgunluk, ihtiyarlık dönemlerinde yazdığını sandığı şiirleri bu zaman sırası içinde düzenlemiştir. Ayrıca her şiire, o şiirin kendince uygun gördüğü bir mısraını başlık olarak kabul etmiştir. Bu yol bize son derece şahsî bir sıralama olarak gözüktü.

2. Konularına göre: Bu yol da Abdulbaki Gölpınarlı tarafından 1971'de yayınlanan dîvânda denendi.

Bunun da sağlam ve okuyucuya kolaylık sağlayan bir yol olmadığı ortadadır. Üstelik Yunus'un bir çok şiirinde aşk, ölüm, gurbet gibi bir kaç tema bir arada bulunmaktadır. Bunlardan birisini tercih etmenin zorluğu kolayca anlaşılır.

3. Kafiyelerine göre: A. Gölpınarlı'nın 1965'te yayınladığı dîvânla, Faruk K. Timurtaş'ın hazırladığı dîvânda gördüğümüz usul budur. Klâsik dîvân tertibine uyulmuştur. Biz de bazı değişikliklerle bu usule uyduk. Adı geçen dîvânlarda şiirler kafiyelerine, kafiyeler de İslâmî harflere göre sıralanmıştır. Biz bu dîvândaki şiirleri bugün kullandığımız alfabeye göre sıraladık. Şiirin kolayca bulunabilmesi için ilk mısradaki kafiye veya redifin sondan başa doğru ilk ve müteakip harflerine bakılmalıdır.

ŞİİRLERİN TESBİTİ

Burhan Toprak dîvânında 115 şiir bulunmaktadır. Yunus Emre'nin yaşadığı çağdan daha sonraki asırlarda yaşadığı bilinen diğer Yunuslara ait bir kısım şiir de Yunus Emre'ye mal edilerek bu dîvâna alınmıştır. Demek oluyor ki bu dîvân büyük oranda eksiktir.

Abdulbaki Gölpınarlı'nın hazırladığı dîvân ile Faruk K. Timurtaş'ın hazırladığı dîvân arasında da farklar vardır. Gölpınarlı'daki şiirlerden 133 tanesi, Timurtaş'ın dîvânına alınmamıştır. Buna karşılık Timurtaş'ın hazırladığı dîvândaki 26 şiir Gölpınarlı'da yoktur.

Biz, Gölpınarlı'nın dîvânını esas aldık. Bu 26 şiiri de ilâve ettik.

*
* *

Bu dîvânı hazırlarken, Yunus'un her şiirini bir kaç kere ele almak icabetti. Bu şiirleri her okuyuşta büyük bir sevgi, hayranlık ve minnetle ayrı bir zevk aldığımızı, yeni şeyler öğrendiğimizi belirtmek isteriz. Yunus, eski deyimiyle kelâmın sırrını bilen bir insan...

Söz ola kese savaşı söz ola bitire başı
Söz ola ağulu aşı bal ile yağ ede bir söz

mısraları, onun kendi şiiri için söylenmiş gibidir.

Umarız ki okuyucu da bu şiirlerden aynı zevki alacaktır. Ve bizimle birlikte seslenecektir Yunus'a:

Yunus ne hoş demişsin, bal ü şeker yemişsin!

Erenköy- 27 Şubat 1980 **N. Ziya Bakırcıoğlu**

Yunus Emre'nin Hayatı

Hakkında Bildiklerimiz, Bilmediklerimiz

Doğum ve ölüm tarihleri

H. 638 M. 1240/41'de doğdu; H. 720 M. 1321'de öldü. Eldeki belge ve bilgilere göre bu tarihler kesindir.

Doğum ve ölüm yeri

En yaygın kanaate göre Sivrihisar yakınında Sarıköy'de doğdu, yine orada öldü. Başta Karaman olmak üzere Erzurum'dan Bursa'ya kadar Anadolu'nun çeşitli yerlerinde Yunus Emre mezarları gösterilir. Bu durum halkımızın Yunus'a sahip çıkma arzusundan doğmuş olmalıdır. Gerçeğe en yakın ihtimal Yunus Emre'nin Kütahya suyunun Sakarya ırmağına karıştığı yöredeki Sarıköy'de öldüğü ve oraya gömüldüğüdür. Yunus adına bir anıt yaptırılarak 6 Mayıs 1949'da buraya dikilmiştir. Kemikleri de bu anıtın arkasındaki yeni kabrine nakledilmiştir.

Çağı ve çağdaşları

Yunus Emre ilk Haçlı seferinden (1096-1099) yüz elli yıl sonra doğmuştu. Beşinci (1217), altıncı (1229) Haçlı seferleri Yunus'un doğum yıllarına, yedinci (1245-1249) ve sekizinci sefer (1268-1272) ise Yunus'un hayatta olduğu bir döneme rastlar. Anadolu iktisadî ve siyasî sahada çetin bir mücadelenin, bir yıkıntının izlerini

taşımaktadır. Bu seferler sonunda Türklerin Rumeli'ye geçmeleri ve Anadolu'da siyasî birliği sağlamaları ikiyüz yıl gecikmiştir. Bu arada ikinci bir felaket Anadolu'yu kasıp kavurur. Bu, Moğol istilasıdır. 26 Haziran 1243'teki Moğollara karşı alınan Kösedağ yenilgisi Anadolu Selçuklu Devleti'nin çöküntüsünü hazırlamıştı. Moğol zulmünün yanı sıra 1241'de -yani Yunus'un doğum yılında- bastırılan Baba İshak isyanını 19 yıl sonra Karaman isyanı (1260), Gıyaseddin Siyavuş isyanı (1277) ve İlhanlı hükümdarı Abaka Han'ın sert ve zalim idaresi izledi. Siyasî bakımdan olduğu kadar iktisadî ve mânevî bakımdan da Anadolu'da devlet, devlet otoritesi, birlik, güven, istikrar ve huzur kalmamıştı. Yunus Emre bu maddî ve mânevî yokluk ve karışıklık ortamı içinde doğdu ve büyüdü. Onun şiirlerinde, tasavvufun ve Allah aşkının teselli veren kapılarına sığınmasında bu başıbozukluğun izleri görülür.

Yunus'un şiirlerinde Geyikli Baba, Seydi Balım ve Mevlâna Celâleddin'in adı geçer. Yunus, dîvânında iki yerde Mevlâna sohbetinde bulunduğunu ve onun "görklü nazarına" mazhar olduğunu yazar. Tasavvuf erbabı içinde Tebrizli Şemseddin, Evhadeddin Kirmânî, Fahreddin Irakî, Hacı Bektaş ve Necmeddin Dâye Yunus'la aynı çağda yaşamış kimselerdir. O çağda Anadolu'da doğup gelişmeye başlayan belli başlı tarikatler de Bektâşîlik, Mevlevîlik ve Rufaîliktir.

Nasıl yaşadı?

Kesin olarak bilmiyoruz. Gençlik yılları tahsil ile geçmiş olmalıdır. (Bu arada onun Konya'da tahsil ettiği bir ihtimal olarak ileri sürülebilir.) Yunus Emre iyi bir tahsil görmüştür. Arapça ve Farsça, bütün İslâmî ilimleri ve İslâm tarihini bilmektedir. Onun "ümmi bir şair" olduğunu ileri sürenler, şiirlerine dikkat etmemiş olanlardır, ömrünün daha sonraki yıllarında Yukarı illeri (Azerbaycan ve İran), Anadolu şehirlerini, Suriye'yi dolaşmıştır. Efsanevî bir şahsiyet olan Tapduk Emre'ye intisab etmiş, onun müridi olmuştur. Şiirlerini meydana getiren ve sık sık tekrarlanan unsurlara dayanarak Yunus'un bir toprak adamı olduğunu ileri sürebiliriz. Şiirlerinden kesinlikle anlaşıldığına göre Yunus bir çiftçidir, köylüdür. Bütün hayatı boyunca da bu köy hayatının atmosferi içinde yaşamıştır.

Bektâşî miydi?

Değildi. Yunus'un Bektâşî olduğunu ileri sürenler *Bektâşî Velâyetnâmesi*'nde adının geçmesine ve menkıbelerinin anlatılmasına dayanırlar. Halbuki Yunus'tan iki yüz yıl kadar sonra meydana getirilen bu eser, yazarı Uzun Firdevsî'nin uydurmacılığı yüzünden güvenilir bir kaynak değildir. Kaldı ki bu menkıbeleri ciddi bir şekilde gözden geçirip toplayan diğer eserlerde Yunus'un adı geçmez. Bu konuda en güvenilir kaynak, Yunus'un şiirleridir. Onun şiirlerinde Hacı Bektaş Veli'nin adı geçmez. Bektâşîlikle ilgili unsurlara, kavramlara ve deyimlere de rastlanmaz. Ayrıca üslûbu, örneklerine daha sonraki asırlarda sık rastladığımız Bektâşî nefeslerindeki üslûba benzemez. Yunus gönlünü ve düşüncelerini dar kalıplardan kurtarmış, kendisini yalnız "ilâhi aşk"a teslim etmiş bir şair olmakla birlikte, şeriata sımsıkı bağlı bir sünni müslümandır. Bizim, şiirlerinden anladığımıza göre, diğer büyük mutasavvıflarda olduğu gibi Yunus'ta da şeriat esastır, temeldir. Aşk, bu temelin üzerine bina edilir. Yoksa "namaz kılmadan, oruç tutmadan... Allah'a varılabileceği" fikri Yunus'un düşüncesine aykırı olur.

Yunus Emre'yi çağında yayılmaya ve gelişmeye başlayan Kadirî Mevlevî ve Rufaî tarikatına da bağlamak mümkün değildir. Şiirlerinde sık sık adı geçen Tapduk Emre, Yunus'un şeyhi olmalıdır. Fakat Tapduk Emre hakkında bilgi sahibi değiliz. Efsanevî bir şahsiyet olan Tapduk Emre'nin hiç yaşamadığını, öyle bir kimse olmadığını ileri sürenler de vardır. Gerçek olan şudur: Yunus bir şeyhe intisab ederek tasavvuf yoluna girmiş ve mutasavvıf olmuştur.

Eserleri

Yunus Emre'nin dîvânından başka bir eseri daha vardır: *Risaletü'n-nushiyye*. *Risaletü'n-nushiyye*, nasihatler, öğütler risalesi demektir. Didaktik ve manzum bir eserdir. Mesnevî nazım şekliyle ve aruz vezniyle yazılmıştır. Eserin sonundaki

> Söze târih yidi yüz yidi-y-idi
> Yûnus canı bu yolda fidi-y-idi

beytinden H. 707, M. 1307/1308 yılında tamamlandığı anlaşılmaktadır. 573 beyit tutarındaki bu mesnevînin ilk 13 beyitlik kısmı fâilâtün fâilâtün fâilün kalıbıyla geriye kalan kısmı mefâîlün mefâîlün feûlün kalıbıyla yazılmıştır. Eser yedi bölümdür. 13 beyitlik giriş bölümü insanın ateş, su, toprak ve yelden yaratıldığını, sonra bedene can verildiğini anlatır. Toprak sabır, iyi huy, Tanrı'ya güvenmek, iyilik etmek, şeref ve izzetini korumak demektir. Su ile temizlik, cömertlik, iyilikseverlik; yel ile yalancılık, gösteriş, acelecilik, nefse uyuculuk; ateş ile de şehvet, açgözlülük ve kıskançlık gibi özelliklerin insana verildiği anlatılmaktadır. Bu bölüm bir münacaat niteliğindedir. "**Fi tarih il akl**" = aklın tarifi adlı nesir halinde yazılmış ikinci bölümde akıl ve bilgi anlatılır. Akl-i maaş: geçim işlerini, akl-ı maad: ahiret işlerini bildirir. Akl-ı kül: Allah'ın tecellisidir. Üçüncü bölüm **Dâstân-ı Ruh ve Nefs** başlığını taşır. Burada ruh, insandaki rahmanî padişahı, nefs ise şeytanî padişahı sembolize eder. Dördüncü bölüm **Dâstân-ı kanaat**'tır. Kanaatin özellikleri, faydaları, insanın dünya ve ahretteki görevleri anlatılır. Kibir ve alçaklık hakkında öğütler verilmiştir. Beşinci bölüm **Dâstân-ı huşu** başlığını taşır, öfkenin insanı kötülüğe iten nitelikleri ile bu kötülüklerden kurtulmanın yolları anlatılır. Altıncı bölüm **Der beyân-ı hâlât-ı buhl**'dur. Kıskançlık hallerinin açıklanması demektir. Başkalarını çekememenin kötülüğü ile bu halden sakınmanın fazileti anlatılmıştır. Yedinci ve son bölüm **Dâstân-ı akl**'dır. Burada aklın nitelikleri, akıllı olmanın fazileti, akla uymanın yolları ve aklın insan için taşıdığı değer açıklanır.

Eser, bir nasihatnâme olmasına rağmen zaman zaman lirik parçalara ve edebî sanatlara rastlanır. Teşhis sanatı çoktur. Sık sık allegorilere yer verilmiştir. Vezin hataları yok denecek kadar azdır. Dili sade ve akıcıdır. Türk dili araştırmaları bakımından Eski Anadolu Türkçesinin en önemli eserlerinden birisidir. *Risaletü'n-nushiyye*, Yunus Emre dîvânıyla birlikte Abdulbaki Gölpınarlı tarafından 1943 ve 1965'te yayımlanmıştır.

Eser bütünüyle hem öğretici, hem öğüt verici bir mahiyettedir. *Risaletü'n-nushiyye* muhtevası ve yapısı bakımından bir destan sayılabilir. Hemen hemen aynı yıllarda yazıya geçirilmiş olan Dede Korkut hikâyeleri ile Yunus Emre'nin bu eseri arasında tipik farklar vardır. Dede Korkut hikâyelerinde dışa dönük bir mücadele anla-

tıldığı halde, *Risaletü'n-nushiyye* insanın kendi içindeki mücadeleyi anlatır. Dede Korkut hikâyelerinde İslâmîyet'ten önceki Türk ruhu hakimdir. "Alp tipi" yüceltilir. Kahramanlığa, maddî kudrete büyük değer verilir. Yunus'un eserinde ise İslâmîyet'in özü yani tasavvuf hâkimdir ve "veli tipi" ön saftadır. Yunus'un eserinde insan, ruhu aracılığı ile Allah varlığına iştirak eder. Prof. Dr. Mehmet Kaplan'ın veli tipi diye adlandırdığı ideal insan tipi içe dönük, asıl hakikati ve kudreti içinde taşıyan, Allah'a ulaşmayı başlıca gaye bilen, madde ve mekâna değer vermeyen, diğer bütün insanları dost kabul eden bir varlıktır. Bu iki eser karşılaştırıldığı zaman iki ayrı medeniyet ve cemiyet arasındaki farklar kalın çizgilerle ortaya çıkar. Böylece *Risaletü'n-nushiyye*, İslâmîyetin büyük tesiri altında kurulan yeni Türk-İslâm medeniyeti ve cemiyetinin ana-fikirlerini de ihtiva eder.

YUNUS EMRE'NİN DESTANI

Yunus Emre'nin hayatı ile ilgili menkıbeler yazılı kaynaklarda olduğu kadar, halk hafızasında da yaşamaktadır. Lâmiî Çelebi'nin *Nefahatü'1-üns tercümesi*, Mecdî'nin *Şakayıku'n-numâniye* tercümesi, Uzun Firdevsî'nin *Bektâşî Velâyetnâmesi*, Aziz Mahmud Hüdâyî'nin *Vakıât-ı Ütfâde*'si ve Köstendilli Süleyman Efendi'nin *Bahrü'1-vilâye* adlı eseri, Yunus Emre'nin hayatı ile menkıbelerini ihtiva eden belli başlı yazılı kaynaklardır. Onun hayatı son zamanlarda da oratoryolara, yüzlerce makaleye, tiyatro eserlerine ve romanlara konu olmuştur. Son yıllarda Necip Fazıl, Burhan Toprak, Gökhan Evliyaoğlu ve Nezihe Araz gibi yazarlar bu menkıbelere dayanarak Yunus Emre'nin hayatını anlatan eserler yazdılar.[1] Nezihe Araz, *Dertli Dolap* adlı eserinde bir roman kadrosu ve üslûbu içinde Yunus'un hayatını anlattı. Yunus'a ait menkıbeleri bu eserden özetliyoruz:

Yunus bir köy çocuğudur, çiftçilikle uğraşır. Sarıköy'de yaşamaktadır. Önce arkadaşı Seyit Ahmet'in sonra da babasının ölümüyle birlikte, ölümden, karanlıktan, yok olmaktan korkmaya başlar. Sa-

[1] Yunus'un hayatını ve fikirlerini konu edinen bir eser de Emine Işınsu tarafından yazılan *Bir Ben Vardır Bende Benden İçeri* adlı romandır; 2002 yılında Ötüken Neşriyat yayınlamıştır. (Yayıncının Notu)

rıköy'ün akıllı ihtiyarı Merdan Koca Yunus'un bu halini gördükçe "ölüm senin nefsin olmuş" der. Yunus şüphe ve ümitsizlik içinde çırpınmaktadır. Bir de sevdası vardır Yunus'un. Merdan Koca'nın kızı Elif'i sever. Bir yandan da korku ile sorar: "Ya Elif de ölürse!" O yıl rahmet yağmamış, ekin olmamıştır. Sarıköy halkı amansız kışa yoksulluk içinde hazırlanmaktadır. Bu maddî ve mânevî yoksulluk, bu dört yanını sarmış kesif ümitsizlik içinde Yunus, Suluca Karahöyük'te Hacı Bektaş Veli'nin haberini alır. Ondan haber getirenler, kerametlerine ait hayranlıklarını da getirirler. Sarıköylü Merdan Koca Yunus'a "Onun büyüklüğü kerametinde değildir, onun asıl kendisi keramettir" der. Şüpheler içindeki Yunus, eğer kaçabilse, kendinden kaçtığı gün sığınacağı kapıyı sezer gibi olmuştur.

Sarıköy'ü açlığın ve yoksulluğun sardığı kış günleriyle birlikte, Suluca Karahöyük'ten bir başka haber daha gelir: Hacı Bektaş Veli "Kapısı geniş, eli açık bir erdir, kapısına gideni boş çevirmez". Yalnız birisinin gidip köyleri için erzak istemesi gereklidir. Karyiyen yelleri eser karlar erirken Yunus, Merdan Koca'dan izin alır, Molla Yakub'un kağnısına koşar öküzleri ve yola düşer. Bir heybe dolusu da alıcı vardır. Yolda giderken Seyyit Battal Gazi'nin türbesini ziyaret eder. Yunus'un Sarıköy'de gördüğü mezarların hiç birisine benzemeyen bu türbe, ölümün hiç de sefil ve zavallı bir şey olmadığını düşündürür Yunus'a. Bu türbede Yunus, ölümle ebediyeti bir arada görür. Nihayet Suluca Karahöyük'e ulaşır. Hacı Bektaş'ı görmek istediğini söyler. Dileği arz edilir. "Üç gün mihman, sonra Sultan" diye cevap gelir. Üç gün misafir ederler. Getirdiği bir heybe alıcı Hacı Bektaş'a sunar. Yunus, geriye köyüne dönmek için acele etmektedir. Halini arz ederler. Hacı Bektaş haber yollar "Sorun bakalım buğday mı ister, himmet mi?" Yunus: "Erenler himmetiyle Sarıköy'ün karnı mı doyar? Verecekse buğday isterim ben... Vermeyecekse izin!" Hacı Bektaş bir daha ısrar eder: "İsterse getirdiği alıcın her tanesi için bir nefes himmet!" Fakat Yunus buğdayda kararlıdır. Üçüncü ısrar da fayda etmez. Yunus'un kağnısına çuval çuval buğday yüklenir, Hacı Bektaş'ın yüzünü bile göremeden geriye dönüş başlar. Yolda bir pişmanlık sarar içini, önce merak eder "Erenler himmeti de ne ola ki" diye düşünür. Sonra da "buğday dediğin nedir, yersin tükenir, keşke himmet isteseydim" der. Ve tekrar Suluca Karahöyük'e döner. Hacı Bektaş huzuruna kabul edilir.

- Al buğdayını, ver himmetini!

Tekrar tekrar söyler Yunus. Cevap verirler:

- Cahillik ettin Yunus, bizim himmet elimizi istemedin... Sarıköy'ün kısmetini götür. Bizi iyi dinle. Biz senin kilidini Tapduk Emre'ye emanet ettik. Yabancımız değildir, var git onu bul. Bundan sonra sana o gerek.

Yunus geriye, köyüne döner. Merdan Koca'ya, anasına, Elif kıza ve köyün meczubu Hiçten'e başından geçenleri anlatır. Helallik ister, Tapduk Emre'ye ulaşmak üzere yollara düşer. Emre köyüne varır. Bir müddet sonra "ikrar ayini" ile "Tapduk Bağının Gülleri" arasına katılır. Ona "Derviş Yunus", "Âşık Yunus" derler. Kendisine sorulursa adı "Kul Yunus"tur. Başı secdeden kalkmaz. Köyünde "ben, ben, ben" diye şüpheler içinde sayıklayan Yunus'un şimdi de derdi "sen"dir. "Her şeyde sen, her yerde sen, her nefeste sen..."

Yunus dergâhın odunculuğuna memur edilir.

Tapduk Emre ile Ana Bacı Yunus'a ayrı bir değer vermektedirler. "Eline, diline, beline sadık olan Yunus", Tapduk Emre'nin gözünde bir ihlâs numunesidir. Müridlerden bir kısmı Yunus'un doğruluğunu, iyiliğini, çabuk yol almasını çekemezler. Çeşitli dedikodular yayılır ortalığa. Bu sözler Yunus'un içini karartır. Nice zamandır nur dolu olan içi, birden karanlığa gömülür. Yunus bu durumda iken, bir sohbet gecesi Tapduk, Yunus'u yanına çağırır:

- Bugün seni uzaktan gözledim, kokladım kokladım. Nicedir aşk kazanlarında kaynıyordun, pir ü pak olman gerekti. Amma, ey derviş Yunus sen hâlâ dünya kokuyorsun!

Yunus, şeyhinin ne demek istediğini anlamıştır. Öyle ki kısa bir zaman sonra:

> Tapduğun tapusunda kul olduk kapusunda
> Yunus miskin çiğ idik piştik elhamdülillah

diyecektir. Bir gün Yunus dağdan kesip getirdiği odunları istif ederken, Tapduk Emre yanına yaklaşır. Bakar ki bunlar kuru kuru düz düz odunlardır. Merak eder, sorar:

- A Yunus! Bakıyorum dağdan kestiğin odunların hepsi kuru, hepsi düz. Meraklandım, acaba ormanda hiç eğri odun yok mu?

Yunus vereceği cevabı ne düşünmüş, ne de hazırlamıştır, öylece dudaklarına geldiği gibi söyleyiverir. Sanki bu cevap sade mürşidine değil, başını bir kapıya bağlamış ihlâslı insanların diliyle bütün insanlığa verilmiştir:

- Ormanda eğri odun var olmasına var. Var ama, senin dergâhından içeri odunun bile eğrisi giremez.

Bir başka gün de Yunus, ormanda ipini kaybeder, kestiği odunları bir kara yılana sarıp dergâha götürür. Tapduk Emre ile Ana Bacı bu durumu görürler. Tapduk Emre Yunus'un artık gitmesi gerektiğine karar verir. "Bir postta iki aslan olmaz", "Bu Yunus'a bu dergâh küçük" diye düşünür. Ertesi gün Ana Bacı Yunus'a yol izni verildiğini söyler. Yunus:

- Ne diyeyim? Olan oldu. Kaderim biçildi. Bize eyvallah gerek, ancak... Gidişimizi öğrendik, gelişimiz? Ya gelişimiz? Kaderimizi biçen bunun için bir şey buyurmadı mı? Dönüşümüze destur var mı? Ne zaman var?

Ana Bacı cevap verir:

- Nasipse görüşürüz dedi, vakit kesmedi. Nereye, ne yoldan gideceksin bunu da bilmem.

Yunus yollara düşer.

İlk önemli durağı Konya'dır. Mevlâna huzuruna varır. Günlerce süren misafirliğinde ayinlere, sohbetlere katılır. Mevlâna ile halvet olur. Bir sohbet sırasında, uzun bir niyaz ve murakabeden uyanan Mevlâna:

- Mânevî mertebelerden hangisine çıksam, şu Türkmen dervişi Yunus'u orada, Hak huzurunda niyaza varmış görüyorum! diye müjdeler.

Yunus da Konya'dan ayrılırken Mevlâna'ya bağlılığını

> Mevlâna Hüdavendgâr bize nazar kıldı
> Onun görklü nazarı gönlümüz aynasıdır

diyerek belli eder.

Antep, Cidde üzerinden Mekke'ye ulaşır. Oradan Medine'ye gider. Bir müddet sonra Tapduk'un kendisini çağırdığını hisseder. Yedi yıl ayrılıktan sonra geriye dönmeye başlar. Bursa'dan Sivrihisar'a doğru giderken, yolda gecelediği bir handa üç genç insanla

tanışır. Gece sohbet ederler, ertesi gün dördü birlikte yola çıkarlar. Birinci günün kuşluk vakti, hepsi de acıkmışken, genç adamlardan birisi duaya varır, diğerleri baş kesip niyaz ederler, Hak katından üç türlü yemek ile taze ekmek gelir. Yer, hamd eder, yola koyulurlar. Akşam olunca bir başka genç aynı duayı eder, sofra gelir karınlarını doyururlar. Üç gün böylece devam eder. Üçüncü günün sonunda gençlerden biri:

- Yunus Ağa, üç gün bize mihman oldun, gayri misafirlik bitti. Sen de bir dua et de Allah nafakamızı göndersin, karnımızı doyursun! der.

Yunus şaşırmıştır, hazırlıklı değildir ama niyaz eder:

- Allah'ım, bu üç delikanlıya hangi sevdiğinin yüzü suyu hürmetine lûtfettinse, benim de o sevdiğin şanına yüzümü kara etme!

Yunus'un duası da kabul edilmiş, sofra gelmiştir. Yol arkadaşları hem şaştılar, hem sordular:

- Yabancımız değilmişsin, şimdi söyle bize, sen hangi nama dua ettin de maidemiz bize ulaştı?

Yunus olanı biteni anlattıktan sonra, gençlerin kimi aracı ederek dua ettiklerini sorar, cevap verirler:

- Allah'ın bir sevgili kulu varmış, adı Yunus... Yüzünü görmedik ama, şanını duyduk. Yukarı iller, Aşağı iller, yani bütün Diyâr-ı Rûm bu Yunus'u tanıyor. İşte biz Cenab-ı Hakk'a onun adına yalvarır, sevgili Yunus kulunun hatırı için bizi doyur deriz, Allah da bizi boş çevirmez.

Bir yol ayrımında Yunus, yol arkadaşlarından ayrılır. Emre köyüne doğru gider. Dergâha vardığında Yunus'u Ana Bacı karşılar. Ana Bacı'nın anlattığına göre Tapduk Emre iyice ihtiyarlamıştır, gözleri görmez olmuştur. Yunus, şeyhini görmek ister. Ana Bacı:

- İzin gerek, der. Seyahat verilen derviş şeyh eşiğinden izinle atlar.

Sonunda karar verirler: Tapduk Sultan kapıdan çıkmak üzere iken, Yunus eşiğe uzanıp yatacaktır. Ayağı takılınca şeyh, "kimdir bu" diye soracak. Ana Bacı "Yunus" diyecektir. Sultan "Hangi Yunus?" diye sorarsa, Yunus yeniden yollara düşecek, çağrılmadığını anlayacaktır. Eğer "Bizim Yunus mu?" diye sorarsa o zaman dönüşüne destur verilmiş demektir.

Tapduk Emre, elinde asası çıkarken, ayağı Yunus'a takılır ve sorar:

- Nedir bu?

Ana Bacı cevap verir:

- Yunus, efendim!

Ve yerle gökle beraber Yunus da duyar:

- Ya... Bizim Yunus mu?

O gece sohbet sırasında Tapduk ikinci bir müjde verir. Yıllardır bu dergâhta hep dinleyen, hep susan Yunus'a söyleme izni verilmiştir.

- Yunus vakit oldu. Ol hazinenin ağzını açmak gerek. Zira sen bir kapalı kutu idin, açıldın. Sen söyle, bu mecliste bir sohbet eyle.

> "Yunusun gönlü açıldı. Şevk deryası temevvüc ü cûş u hûruş etti ve gözlerinden hicâb ref'olub ummana düştü ve gevher-i kâna erişti. Ağzın açtı dür ü cevâhir saçtı. Esrâr-ı hakayık-ı ilâhiden bir sohbet eyledi kim işiden kirnseneler ol meclisde hayran oldular ve bir nefes söyledi kim nice gûyendeler âciz ve sergerdan kaldılar. Dahı her nutuk kim kendünde zuhur buldu bilcümle takrir kıldılar ve kaleme aldılar."

Böylece Yunus'a irşad vazifesi de verilmiş olur. Bir müddet sonra da yeniden ve son yolculuğun izni çıkar. Yunus'a Sarıköy'e -doğduğu büyüdüğü köye- gidip yerleşmek emri verilmiştir. "Cünûn devri"ni Sarıköy'de, "Fünûn devri"ni Tapduk Emre dergâhında tamamlayan Yunus'un "Sükûn devri" de tekrar Sarıköy'de geçecektir.

Yunus, dergâhını açar, müridlerini toplar, onları irşad eder. Bir "ihya gecesi"nin sonunda canları ile ölüm üzerine sohbet ederken

- Benden hoşnut musunuz? diye sorar.

Müridleri cevap verir:

- Allah senden razı olsun.

Yunus, kendi ışıklı hikâyesini, bir ilâhisiyle, kendisi tamamlar:

Bu dünyadan gider olduk
Kalanlara selâm olsun
Bizim için hayır dua
Kılanlara selâm olsun

Şiirlerinin Belli Başlı Unsurları

AŞK

Yunus Emre'nin bütün şiirlerinde ya doğrudan, ya da dolaylı yoldan aşk anlatılmıştır. *Kur'an*'daki "Bir şeyi seven, onu en çok hatırlayıp dile getirendir" mealindeki âyete telmihen, Yunus Emre'ye göre de "kim neyi severse hep onu söyler." Yunus'un ölüm, dünya, ahiret, hasret ve gurbet, insan hakkındaki duygu ve düşünceleri de aşkın aydınlığında ortaya çıkar. Yani onun şiirlerine olduğu kadar hayatına da yön veren güç, aşktır. Ahmet Hamdi Tanpınar, Yunus için "Aşk meydanına soyunurken fâni varlığını sanki bırakmış gibidir" diyor. Gerçekten Yunus yalnızca aşkıyla var olmak istemiştir. Onun aşkında dünyaya ait hiç bir emel, arzu ve hasret yoktur. Yalnız dünya için değil, ahrette de Yunus, aşk ateşi içinde yanmaktan başka bir mükâfat istemez. Yunus'a göre âşık, Tanrı'nın cennetini değil, Tanrı'nın kendisini seven kimseye denir. Bir şiirinde "eğer cennette sen yoksan benim orada gözüm yok, çünkü canımın canı sensin, kararım sensin" diyor. Âşık olan insan her davadan geçer, "hırs u heva"dan uzaklaşır, dosttan yana uçar. Dünya ve ahirette aşkın yerini hiç bir şey tutamaz. Allah aşkı ballar balıdır, o aşka düşen insan, balın kovanını yani beden ve dünya varlığını istemez. Allah aşkına talib olan kimse benliğini de terkeder. Senlik/benlik ortadan kalkar. "*Ben ne dersem ol dost tutar / Dost dediğin ben tutarım*" diyor.

Onun bir tek şiirinde mecazî olmayan aşk duygusuna rastlıyoruz. Bu dîvândaki 111 numaralı şiirde, açık bir şekilde, bir güzelin tasviri vardır. Yüz ve yanak "*balk uran ayın on-dördüne*", dişler mercana ve inciye, yüzünün arılığı bulgur ve nohuta, iki kaşı ve alnı yeni doğmuş aya, gözleri iki çerağa ve boynu geyik boynuna benzetilir.

Burada kullanılan benzetme unsurlarının köy hayatından alınmış olması dikkat çekicidir. Bir başka önemli husus, tarikat terbiyesinin veya daha geniş manâsıyla tasavvuf düşüncesinin önemli bir unsuru bu şiirin son beytinde ifade edilmiştir:

Yunus Hak tecellisin senin yüzünde gördü
Çare yok ayrılmağa çün sende göründü Hak

Görüldüğü gibi, Yunus, büyük bir hayranlıkla bir köylü güzelini tasvir ettikten sonra, ona olan sevgisinin sebebini açıklar. Bu, mecazî aşktan ilahî aşka yöneliştir. Hak, bu güzel kadında tecelli ettiği için ve Yunus Hak tecellisini bu yüzde gördüğü için onu sevmiştir. Böylece bulgur, nohut, mercan, inci, çerağ, ceylan gibi tamamen somut varlıklarla nitelendirilen bu kadın, son beyitte birdenbire soyutlaşır, adeta fânî varlığı ortadan silinir.

Yunus'un diğer şiirleri hep ilahî aşkın ifadesidir. Âyetler, ve hadislere telmihler yapılarak aşkın felsefesi, özellikleri, nitelikleri ortaya konulur. Yunus'a göre aşk, "kıymetli, hürmetli, devletli, hikmetli, firkatli, kuvvetli, key odlu ve lezzetli bir nesne"dir. Kâinatın esası ve var oluş sebebi aşktır. "Sen olmasaydın, felekleri yaratmazdım" mealindeki hadis-i kutsî "Habibim" diye başlar. Allah, Hz. Peygambere bu kelimeyle seslenmiştir. Yani feleklerin yaratılmasının sebebi, bu kelimede ifade edilen sevgidir. Yunus bir çok şiirinde, fakat değişik ifadelerle bu görüşü tekrarlamıştır.

Aşk, insanı yücelten bir kaynaktır. Aşk ateşine yananların bütün vücudu nur olur. İnsanın her dem yeni, dirlikte olmasını sağlayan aşktır. Her an taze olmanın, her an yeniden doğmanın müjdesidir. İnsan aşkla büyür, Yunus kendisini aşk içinde bir zerre olarak görür, fakat yer, gök, çerh-i felek aşk ile kaimdir. Aşksız insanı Yunus, hayvana ve taşa benzetir. Kaya gibi duygusuz insana da hiç bir söz kâr etmez. Aşksız insan için dünya bir zindandır. Ancak aşkla tanışan insan değer kazanır, Allah'ın sevgili kulu olur. Kimde bir zerre aşk varsa, Allah varlığı ondadır.

Yunus'a göre *imanın kaynağı aşktır.* Aşk ile iman bir aradadır. İkisine aynı değeri vermiştir. Ona göre muhabbet tamam olunca din ortaya çıkar. Dinin tamam olması ise imanın şartlarının yerine

gelmesine bağlıdır. Aşk mucizeler yaratır. Yunus *"İbrahim'e Nemrud od'un aşktır gülistan eyleyen"* diyor.

Aşk, Yunus'a göre *ahlâkın olduğu kadar ilmin de kaynağıdır.* Tanrı aşkıyla iman dürüst olur diyor. Mutasavvıfın insana, tabiata ve kâinata bakışı "tecelli" fikrine dayanır. Allah varlığı, her varlıkta tecelli ettiği için, âşık, her nereye baksa sevdiğini görür. Âşıkla maşuk tek varlık haline gelir, âşıkın gözlerinden bakan maşuktur. Yunus'a göre aşk ile söylenen sözler canları hayran eder, fakat aşkın sırrını cahiller anlayamazlar. Cehaletten kurtulmanın yolu "çok kitaplar okumak" değildir. İlahî sırra ermenin yolu aşktan geçer. Çünkü *"aşk medresesinde Çalab müderris"*tir. Yunus Emre sevgi ile aklı karşılaştırdığı zaman sevgiyi üstün tutar. Çünkü insanın aklı başına ancak aşk şarabından içince gelir. Aslında Yunus'un anlatmak istediği, Allah yolunda aklı bir kenara bırakmaktır. Ona göre sevenlerin aklı başında olmaz, bir dem akıllı ise her dem delidir.

Yunus'un şiirlerinden çıkan başka bir sonuç: *Saadetin de kaynağı aşktır.* Aşk, insanı yakar. *"Oda yandırdın külün savurdun / Böyle mi gerek seni seveni"* diyor. Bir başka şiirinde -bu dîvândaki 56 numaralı şiirde- ayrılığın acısı derin ve lirik bir şekilde anlatılmıştır. Şair kendisini Mecnun'a, esen yellere, tozan yollara, akan sellere benzetir. Gurbet acısı içinde ilden ile yürür. Bu acının kaynağı dost ilinden âvâre oluşudur. Yunus, aşk acısından şikâyet etmez. Bir çok şiirinde aşk oduna düşen kişinin yana yana yürümesinin hoş bir şey olduğunu, yanmayan insanın bir değeri bulunmadığını belirtir. Bu yangının sonunda dost yüzünü görmek söz konusu olduğu için bütün yas ve keder âşığa düğündür. Yüz bin cevr ü cefa gelse de âşığın şadiliği eksilmez. Allah aşkı hepsini yur, yıkar, götürür.

Yunus'taki *insan sevgisinin kaynağı da aşktır.* Mutasavvıf şairlerde çok görülen bir ifadeyi Yunus da söylemiştir: "Gönül Kâbe'den daha iyidir, çünkü dostun durağı gönüldür." Bir başka şiirinde de "Dostluğun başı aşktır, dünya dost aşkıyla doludur. İnsan, çiçek ve dostluk aşktan doğar" diyor.

Yunus'a göre *aşk, ölümsüzlüğün de kaynağıdır*. İnsan aşk ile yaşar ve ölürse sevdiğinden ayrı düşmez, eti ve canı çürümez. Aşka *"rüzgâr uğramaz."* Çünkü aşkın ne ayı ne yılı vardır. *"Âb-ı hayat'ın çeşmesi âşıkların visalidir"* diyor. Âşık olan kimse ölüm endişesini bırakır. Yusuf ve Zeliha, Leyla ile Mecnun, Ferhad ile Şirin, Belkis ile Sü-

leyman arasındaki aşkın bir ibret vesilesi olduğunu belirtir. Seven insan gelip geçici bir aşk için canını vermeyi göze alıyor da, ölümsüz bir aşk uğrunda neden bu dünyayı terketmesin?

Bu dîvândaki 24 numaralı şiirde Allah sevgisi coşkun bir şekilde dile getirilmiştir. Onun değeri, iki cihan mülkünden, bahçelerde biten bütün güllerden, yere inen yıldızlardan, ev bark sahibi olmaktan, sekiz uçmağın hurilerinden mukayese edilemiyecek kadar fazladır. Yunus'a göre ibadetin ve hayatın mânâsı bu aşktır. Bu şiiri Yunus, "*Yunus seni seveliden beşaret oldu canına / Her dem yeni dirliktedir hergiz ömrün eskitmeye*" mısralarıyla bitirir. Sonuç olarak Yunus'a göre ölümsüzlük aşk ile mümkündür, çünkü aşktan başka her şeyin zevali vardır.

ÖLÜM

Yunus Emre'nin şiirlerinde dünya/ahiret, hayat/ölüm bir aradadır. Bir şiirinde bu dünyayı yeşil, kızıl donanmış bir geline benzetir ve insanın bu geline bakmaya doyamadığını ifade eder. Burada değer verilen dünyanın yalnız güzelliğidir. Dünyanın malına, mülküne, zenginliğine ve itibarına ise Yunus Emre hiç değer vermez.

Kanaat etmek, malını mülkünü dağıtmak, fakirleri doyurmak Yunus Emre'de içten gelen bir duygu ve sosyal bir davranıştır.

Hayatındaki bütün zenginliğinin bir heybe dolusu alıçtan ibaret olduğunu bildirimiz Yunus, dünya nimetlerinin hepsine karşı kutsal bir ilgisizlik içindedir. Ve bir çok şiirinde de bunu açıkça ifade etmiştir. Bunu söylerken dünya nimetlerinin birer hayal olduğunu ve dünyanın gelip geçiciliğini bilir. Bir şiirinde dünyayı ulu bir şehre, onun tadını şekere benzettikten sonra "bu şehirde türlü haller, hayaller olur, insan bunlara bakıp aldanırsa doğru yoldan ayıran bir cadının eline düşmüş gibi olur" diyor.

Yunus'un şiirlerinde ölüm temi önemli bir yer tutar. Bunların bir kısmında ölüm, gerçek mânâsıyla ele alınmıştır. Bu dîvândaki 82, 202, 255 ve 256 numaralı şiirlerde ölümün son derece realist tasvirleri vardır. Bu dört şiirde anlattığına göre Yunus, mezarlığa gider. Burada genç/ihtiyar, büyük/küçük, zengin/yoksul, bey/kul, vezir/hoca gibi hayatta birbirinden farklı olan insanların ölümde eşit ol-

duklarını görür. Hepsi, teni kefene sarılmış, etleri çürümüş, güçsüz ve dilsiz yatarlar. Bu dört şiirde de Yunus, ölümden ibret alınmak gerektiğini belirtir: Bu dünya ve bu dünyanın bütün varlığı gelip geçicidir. Ecel heybeti karşısında zenginliğin, beyliğin ve gençliğin kıymeti yoktur. İnsan bu gerçeği görüp, mânâsını kavrayabilirse dünya ve ahrette muradına erer. Ölüm, Yunus'a göre kafesten kuşun uçup gitmesi gibidir. Yunus her şeyi sadeleştirdiği gibi, bu büyük ve karışık gerçeği de küçük bir benzetme ile ifade edebilmiştir.

Yunus'un ölüm temasını ifade ettiği diğer bir çok şiirinde, bu mesele tasavvuf açısından ele alınmıştır. Bu tür şiirlerde âyet ve hadislere geniş ölçüde telmihler vardır. Bir şiirinde "*Burda iken ölmek gerek/ Varıp anda ölmez ola*" diyor. Bir hadisde "ölmeden önce ölünüz" buyrulmuştur. Nefsin, dünya hırslarının öldürülmesi demektir. Tasavvuf bu düşünceyi "terk-i dünya, terk-i ukba, terk-i terk" şeklinde ifade etmiştir. Yunus'un bir çok şiirinde bu "ölmeden önce ölmek" düşüncesi sade fakat son derece başarılı benzetmelerle tekrarlanır. Yunus dünyayı murdar bir gövdeye benzetir, onu hakir görür. Yunus'a göre dünya nimetlerini bir kenara bırakabilenler, ahirette kevser havuzuna dalacak, tuba dallarına konacaktır. İnsan bu cihanda mekânsızdır, menzil ve durak, taht ve taç, hulk ve burak ahrettedir. Burada kul olan insan öteki dünyada sultan olur. İnsan bütün zayıflığı ile kaybettikleri için bu dünyada ağlarsa öteki dünyada gülecektir.

Yunus Emre'ye göre ölüm aslına dönmektir. Bu düşünce de tasavvufun umumî bir fikridir ve *Kur'an*'dan kaynaklanır. Yunus Emre cennet/cehennem istemezken bu "asl"a dönmeyi şiddetle arzu eder. Ona göre ten fânidir, ölür gider, fakat can için ölüm yoktur. "*Ol can kaçan ölüser sen ona can olasın/Ölmüş gönül dirile andaki sen olasın*" diyor. İçinde Tanrı aşkı olan gönlün ebedî diri kalacağını anlatmak istemiştir.

Yunus ebediyetin şairidir. Dünyayı ve fâni varlığı bir kenara bırakırken ebediyet özlemiyle yanar. O bütün şiirlerinde ölümün araladığı kapıdan girip ebediyete kavuşmak isteyen insandır.

Bir şiirinde "*iki cihan bir adım*" diyor. Yaşayan vücut bir an sonra ölebilir veya tek bir ah içinde fâni dünyadan ebediyete geçiş söz konusu. Ölümün bu kadar sade ve basit bir benzetmeyle fakat bu derece derin bir şekilde ifadesi, Yunus'un büyük şairliğinin bir sonucudur.

TABİAT

Yunus Emre'nin şiirlerinde tabiat, başlıbaşına bir tema olmaktan ziyade, benzetme, imaj ve sembol unsurları olarak gözükür. O, bir köy çocuğudur. Tabiatın içinde doğup yaşamıştır. Binaenaleyh en derin ve karmaşık düşünceleri ve duyguları ifade ederken çok yakınında bulunan tabiatın çeşitli unsurlarından faydalanmıştır. Bu unsurlar 1. Bitkiler, 2. Hayvanlar, 3. Cansız tabiat varlıkları ve tabiat olayları olmak üzere üç kısma ayrılabilir. Bu üç unsur arasında yaptığımız karşılaştırmada, gerek sayı ve gerek muhteva olarak bitkilerin çok büyük bir nisbette kullanıldığını görüyoruz. İkinci sırada cansız tabiat varlıkları ile tabiat olayları, son sırada da hayvanlar bulunmaktadır. Prof. Dr. Mehmet Kaplan, Oğuz Kağan'ın temsil ettiği *alp tipi* ile Yunus Emre'nin temsil ettiği *veli tipi*'ni karşılaştırırken hayvanların hareketi, bitkilerin ise sabır ve tevekkülü sembolize ettiğini belirtir.[2] Gerçekten de Yunus'un mizacına ve derinden bağlı olduğu tarikat terbiyesine en uygun düşen benzetmeler, Yunus'un bitkilerle yapmış olduğu benzetmelerdir. Okuyucuya bir fikir vermek üzere bu unsurların en çok kullanılanlarını ve delâlet ettikleri mânâları kısaca gözden geçireceğiz: Müsbet özellikleriyle benzetme unsuru olarak kullanılan hayvanlar bülbül, bahri, şahin, balaban, doğan, hüma kuşu, karınca ve arıdır. Yunus Emre kendisini, ârif insanları, şairleri, sevgiliyi bülbüle, şahine, balabana, doğana, dervişleri ve erenleri hüma kuşuna, âşıkları arıya, bütün insanları (mahlûkat) karıncaya, kendisini bahriye, kanatsız kuşlara, canı kuşa benzetmiştir. Menfi özellikleriyle benzetme unsuru olarak kullanılan hayvanlar ise karga, çaylak, baykuş, kaz, sinek ve pervânedir. Aşksız ve dertsiz insanları, nefse uymuş âdem oğlanını hayvana, sinek ve pervâneye, çaylağa, baykuşa, kaza, cahil insanları da kargaya benzetir.

Bitkiler içinde adı en çok geçen güldür. Sevgiliyi, dostu, kendisini, Hz. Muhammed'i, Hz. Muhammed'in terini güle benzetir. İnsanı ve dervişi ağaca, aşksız insanları dikene, yiğitleri gök ekine, vücudu

---

[2] Yunus Emre ve Nebatlar, *Türkiyat Mecmuası*, C. XII, İstanbul, 1955.

öd ağacına, Hz. Muhammed'in terini çiçeklere benzetmiştir. Diğer tabiat unsurları içinde en çok rastlanılanlar ise deniz (derya, umman), göl, ırmak, pınar, ilk yaz güneşi, yağmur, yıldırım, gazel, toprak, su, hava, ateş, yel, dağ, taş, kaya ve mevsimlerdir. Allah varlığı denize, âşıkın göz yaşları göle, insan hava, su, ateş, yel ve toprağa, dünya yele, aşksız insanlar taş ve kayaya benzetilmiştir.

Bu dîvândaki 28 numaralı şiirde ağaç insanı sembolize eder. Yunus ağaca seslenir: Böyle uzamak, yaprak ve çiçeklerle bezenmek bir "fuzulluk nişanı"dır. Bir gün zeval erer, uzun boyun yere iner, budaklarını ateşe atarlar. Bu akibetten kurtuluşun yolu gönlü Hakk'a açmaktır.

Toprak da Yunus'un şiirlerinde önemli bir yer tutar. Toprağa dört unsur arasında da yer verilmiştir. İnsanın esası topraktır. İslamî inanışa göre insan balçıktan yaratılmıştır. Ölünce yine toprak olacaktır. Yunus bu anı sabırsızlıkla bekler. Toprak olup "dost dost" diye ayaklar altında tozmak ister.

Gerçek ve mecazî mânâda kullanıldığı zaman su hayatın kaynağı olarak gösterilmiştir. Deniz, Allah varlığını sembolize eder. Fâni insan denize kavuşunca ebedî olur. Yunus kendisini pınara, ırmağa, buluta, yağmura, bahriye benzetirken bütün gayesinin denize kavuşmak ve böylece ebediyete ermek olmak olduğunu belirtir. Âşıkın göz yaşlarını göle benzetir, fakat bu yaşların boşuna olmadığını ifade eder. Bu gözyaşlarından saz bitip kamışlanacaktır. Yani âşıkın gözyaşı, varlığın ve diriliğin sebebi olarak gösterilmiştir. Bir başka şiirinde Yunus, kendisini de kamışa benzetmiştir. Kamış, tasavvufta önemli bir semboldür. İnsan bedenini sembolize eder. Ney kamıştan yapılır, içine nefes üflenince ses ve ilahi sırdan haber verir, insan bedenine de can üflenmiştir. Diriliğin mânâsı budur. Kendisini kuru ağaca benzettiği bir şiirinde, ağaç nasıl su verilince hayat buluyorsa, her nazarı da kendisine hayat vermiş gösterir. Su ile aşk ve can arasında münasebet kurulmuştur. Bir çok şiirinde kuşları, çiçekleri, seher yelini kişileştirerek, onların Allah'ı zikrettiğini belirtir. Tabiat ve mevsimler ile insan hayatı arasında bir benzerlik olduğunu ileri sürer. Bir dem kış gelir, sonra bahar ve yeniden diriliş olur.

Bu dîvândaki 46 numaralı şiirde coşkun bir tabiat tasviri vardır. Baharın gelmesiyle yeller eser, kışın soğukluğu kaybolur, dünya yeşil elbisesini giyer, ağaçlar süslenirler, bülbül güle sevgisini söyler. Son

beyitte Yunus, bu güzelliği Tanrı aşkının sarhoşluğu içinde sevdiğini belirtir. Sevgiyle bakınca her şey insana güzel gelir. Yunus Emre tabiatın yeniden dirilişi ile insanın ahrette yeniden dirileceği inanışı arasında münasebet kurmuştur. "Ölümden sonra dirilme" inanışı, Yunus Emre'de tabiatın yeniden dirilişi olarak isbatını bulur.

GURBET VE HASRET

Bu dîvânda "*Aceb şu yerde var m'ola şöyle garib bencileyin / Bağrı başlı gözü yaşlı şöyle garib bencileyin*" mısralarıyla başlayan 226 numaralı şiir edebiyatımızın en güzel gurbet şiirlerinden birisidir. Yunus Emre, hayat hikâyesinden öğrendiğimize göre bu şiirinde anlattıklarını yaşamış, Tapduk dergâhından ayrıldıktan sonra Anadolu'yu, Yukarı illeri, Suriye'yi gezip dolaşmıştır. Dervişlik geleneğinin bir parçası olan bu seyahatinde Yunus, köyünü, şeyhini, dostu ve yakını olan insanları hasretle aramıştır. Bu, Yunus'un gerçek mânâda yaşadığı gurbettir. 237 ve 268 numaralı şiirlerde de aynı duyguyu ifade eder. Gönül sevdiğinden ayrı düşmüştür. Arada geçit vermeyen sular ve dağlar vardır. Yunus'taki gerçek gurbet ile tasavvufî mânâdaki gurbet bu iki şiirde birleşmiştir. 143 numaralı şiirde de, bir insanın ana rahmine düşmesinden ölümüne kadar yaşadıklarını hikâye ederken "*Yürür idim anda pinhan, Hak buyruğu vermez aman/ Vatanımdan ayırdılar bu dünyaya düştü gönül*" diyor.

İslâm inanışında ve tasavvufta vatan, "bezm-i elest" gurbet ise dünyadır. Bu dünyaya gelen insan ölünceye kadar gurbette yaşar. Bu düşünce Yunus Emre'nin şiirlerinde de görülür. Yunus'a göre insan bu dünyada misafirdir, sonunda vatanına sefer eder. Yunus'un şiirlerinde görülen ızdırabın kaynağı da gurbette ve Allah varlığına hasret oluşudur. Gurbeti dikene, vatanı gülistana benzetir. Dosttan ayrı geçen gün yüreğinde baş olur, onunla geçen gün ise yüz ömürden daha iyidir. Yardan ayrı olmaktansa asılıp ölmek iyidir. Yardan ayrı âşık boynunu ipe kendisi uzatmalıdır. Bir şiirinde gurbet ile aşkı birleştirir: "*Ben yürürüm ilden ile, şeyh sorarım dilden dile / Gurbette halim kim bile, gel gör beni aşk neyledi.*"

Sevgilinin hasretinden gözü yaşı pınar olur, gönül dost cemalini arzular ve ayrılığa dayanamaz. Ayrılık ateşi ile bülbül gibi zari kılar.

Gurbet insanın içini kebab eder. Ancak dostun görklü yüzü insanın içini dışını bezer. Çünkü Yunus Emre'ye göre saadet dost ilindedir. Yunus bu saadet iştiyakı ve vatan hasretiyle feryad ederek yürür.

Türk şiirinde gurbet geleneği Yunus'la başlamıştır denilebilir. Yunus'tan 250-300 yıl sonra "*Bakarım bakarım sılam görünmez / Aramızda yıkılası dağlar var*" diyen Karacaoğlan Yunus'un tasavvufî mânâdaki gurbetini realiteye indirmiş olur. İster sembol, ister benzetme, ister imaj unsuru olarak Türk şiirinde görülen gurbet, firkat, hasret, ayrılık, engel gibi motiflerin hepsini Yunus'un şiirinde buluyoruz.

İBADET

İslâm inanışında şeriat ile tarikatı birbirinden ayırmak, daha doğrusu tarikatın şeriata aykırı bir yol olduğunu ileri sürmek mümkün değildir. Bektâşî tarikatının zamanla bozulması sonucu, bu tarikata mensup kimselerin, İslâmîyetin temel inanışlarına aykırı bir hayat tarzı içinde bulundukları görülmüştür. Yunus Emre'nin de Bektâşî olduğunu zanneden bazı yorumcular, Yunus'un şeriata ve dolayısıyla ibadete değer vermediğini ileri sürmüşlerdir. Fakat umumî tasavvuf geleneği içinde bu tür bir düşünceye yer olmadığı gibi, Yunus'un şiirlerinde de böyle bir inanış mevcut değildir. Aksine Yunus'ta iman, ibadet ve şeriatın aşk için temel unsur olduğu kolayca görülür.

Yunus'un bütün şiirlerinde Hakk'a teslimiyet vardır ve bütün şiirleri bu teslimiyetin huzuru ile doludur. Yunus iyi bilir ki *islâm: teslim olan* demektir.

Yunus Emre şeriat/tarikat ayırımına o zamandan karşı çıkmıştır. Bunların ikisinin de birer vasıta ve gayesinin hakikata ulaşmak olduğunu belirtir. Marifet Hakk'a varmaktır, der. Bir şiirinde şeriatı mumsuz bala, tarikatı tortusuz yağa benzetir; "dost için balı yağa niçin katmasınlar" diye sorar. Bir kaç kere kullandığı bir benzetmede de şeriatı bir gemiye, hakikati bir deryaya benzetir. Deryayı geçip sevgiliye ulaşmak için bu gemiye binmek gerektiğini söyler. Bir çok şiirinde ibadeti ve ameli över. Yunus'a göre gece gündüz taat kılanlar cennete varırlar. Çünkü taat onları Hak ile "biliş" yapar.

Abdestimiz namazımız doğruluktur taatımız

Hay gel amel edelim elimiz erer iken
Ecel eser ansızın ermeyiz sanımıza

Ey diriga nidelim bizde amel olmazsa
Hışm edip yapışalar bu kefen donumuza

gibi mısralarda bu düşüncesini tekrarlar. Yunus hakikat deryasını geçmek için yalnızca ilmin de yetmeyeceğini ileri sürer, "İlmin var amelin yoksa gaflettesin" veya "Eğer amel eylemedinse yüz yıl okumanın faydası yoktur" diyor.

Yunus Emre'de iman ve ibadet ile aşk birbirini tamamlar. "*Dost yüzün görünce şirk yağmalandı*" diyor.

Oruç namaz gusul hac hicaptır âşıklara
Âşık ondan münezzeh hâlis heves içinde

Rükû sucuda kalma ameline dayanma
İlm ü amel gark olur naz ü niyaz içinde

Oruç namaz zekât hac cürm ü cinayetdurur
Fakir bundan azaddır hassü'l havas içinde

mısralarında anlatılmak istenen bizce, tarikat/şeriat veya aşk/iman tartışması değildir. Bu mısralar ancak, şeriat emirlerini eksiksiz tamamlayıp yeni bir merhaleye ulaşabilen bir insan tarafından söylenebilir. Tasavvuf makamları; tövbe, tevekkül, zühd, rıza ve muhabbet şeklinde sıralanır. Aşka varmak için bu merhalelerin herbirinden geçmek ve her merhalede öncekileri devam ettirmek gerekir. Ancak son merhalede insan, aşk ile kendinden geçince öncekilerden vareste sayılabilir. Bu bakımdan Yunus'un anlayış ve inanışında İslâm geleneğine ve inanışına tam bir bağlılık vardır. İman, ibadet, şeriat esasları ve aşk birbirinden ayrılması mümkün olmayan gerçeklerdir.

İNSAN SEVGİSİ

Yunus, insana iki ayrı şekilde bakar. Ondaki mücerret insan sevgisi tasavvuf inanışına uygundur. Bu açıdan baktığı zaman Yunus, insandan daha çok insanlığı görür. Yani *"eşrefü'l-mahlûkat"*ı... Bir şiirinde *"Yaradılanı hoş gör, Yaradandan ötürü"* diyor. Çünkü, Allah varlığı iyi, güzel ve ebedî sıfatlarıyla yarattıklarında tecelli etmiştir. Yunus insanlığı sevgiye ve saygıya lâyık bulur ki, insan, Allah'ın tecelligâhı olduğu içindir. Onun şiirlerinde sık sık rastlanan bir ifade vardır: "Gönül yapmak"... "Bir defa hacca gitmek iyidir, ama ondan daha hayırlısı bir gönüle girmektir." Yunus'a göre gönül Tanrı evidir. Oraya girmek Tanrı visaline ermek demektir. O, başka bir şiirinde de dava için gelmediğini, sevgi ve Allah için gönüller yapmaya geldiğini söyler. Giderek genişleyen daireler halinde bütün bir insanlığı çağırır: Gelin tanışalım, kardeş olalım ve bu fâni dünyadan kurtularak dosta gidelim der. Gönül yıkmaktan son derece çekinir. Gönül yıkmak, büyük günah işlemektir. Kim gönül yıkarsa "Çalab'ın tahtı"nı yıkmış olur. Ve iki cihanda bedbaht bir insandır o. Yunus'un bu sevgisinin kaynağı *Kur'an-ı Kerim*'e dayanır. "Kendisi için istemediğini başkası için isteyen insan, adı müslüman bile olsa keşişe benzer" diyor.

Yunus insanı müşahhas olarak ele alınca, yani çevresindeki insanları düşündüğü zaman sevgisinde bu kadar cömert değildir.

Bülbül ile kargayı bir kafese koysalar
Birbirin sohbetinden daim melûl değil mi

diye soruyor. Yani ârifi cahilden, kıskanç insanı cömertten, aşksız ve dertsiz insanı âşıklardan ve aşk ateşiyle yananlardan ayırır. Âşıkları ve erenleri güle, meyve veren ağaca; bülbüle, ilk yaz güneşine benzetmiştir. Aşksız ve dertsiz insanları da kuru ağaca, taşa, kayaya, dikene, çaylak ve baykuşa benzetir. Tabii sevgisi de buna göredir.

Dîvân

1

Gönül nite dolana ma'şûkun bulmayınca
Kimse âşık mı olur gönülsüz kalmayınca

Gönüldür igen onu esîr eyleyen seni
Kimdir âzâd eyleyen sen esîr olmayınca

Boynu zencirli geldik key katı esîr olduk
Er nazar eylemedi hâlimiz bilmeyince

Yedi nişan gerektir hakikate erene
Sevdiği girmez ele sevdikler vermeyince

Sözü Yunus'tan işit kibir kılma öğüt tut
İmaret olmayasın tâ harâb olmayınca

2

Aklım başıma gelmedi aşk şarabın tatmayınca
Kandalığım bilemedim gerçek ere yetmeyince

Kendi bilişiyle kişi hiç erişe mi menzile
Allah'a eremez kalır er eteğin tutmayınca

Var din îman gerek ise iyi diril bu dünyâda
Yarın anda bitmez işin bu gün bunda bitmeyince

Çün bülbül âşıktır güle nazar Hak'tan olur kula
Bir keleci gelmez dile gönüllerde yanmayınca

Gönüllerde bu razımı sakınmaz derdim sözümü
Âşık ne katlanır söze aşk metâ'ın satmayınca

Bîçâre Yunus'un sözün key âşık gerek anlaya
O kuş dilidir neylesin öğütlemez ötmeyince

3

Bîmekânım bu cihanda menzilim durağım anda
Sultânım ki taht u tâcım hülle vu burağım anda

Eyyûb'um bu sabrı buldum Circîs'im ki bin kez öldüm
Ben bu mülke tenhâ geldim bi-kullî yarağım anda

Bülbülüm üş ötegeldim dilde menşur tutageldim
Bunda müşküm satageldim geyiğim otlağım anda

Kim ne bile ne kuşum ben şol ay yüze tutuşam ben
Ezelîden sarhoşum ben içmişim ayağım anda

Deliyim pendi tutmazam değme bir yere gitmezem
İşbu sözü işitmezem ve lâkin kulağım anda

Sır sözü eşkere denmez anda su oda göynemez
Dünü gün yanar söyünmez bu benim çerağım anda

Ben bu mülke kıldım cevlân yedi kere urdum seyrân
Muhammed nurunu gördüm benimdir mekânım anda

Yunus bu fikrete daldı hep cihanı arda saldı
Vallâhi hoş lezzet aldı dolmuştur dimağım anda

4

Sensiz yola girer isem çârem yok adım atmağa
Gövdemde kuvvetim sensin başım getirip gitmeğe

Gönlüm canım aklım bilim senin ile karâr eder
Can kanadı açık gerek uçuban dosta gitmeğe

Kendiliğinden geçeni doğan eder ma'şuk anı
Ördeğe kekliğe salar süre eriben tutmağa

Bir Hamza'ca kuvvet vermiş kaadir Çalap aşk erine
Dağları yolundan ırar kasd eder dosta gitmeğe

Yüz bin Ferhâd külüng alır kazar dağlar bünyâdını
Kayalar kesip yol eder Âb-ı hayât akıtmağa

Âb-ı hayâtın çeşmesi âşıkların visalidir
Sohbeti aşk ile eder susamışları yakmağa

Âşık mı derim ben ana Tanrı'nın uçmağın seve
Uçmak hod bir tuzakdurur eblehler canın tutmağa

Âşık olan miskin olur Hak yoluna teslim olur
Her ne dersen boyun tutar çâre yok gönül yıkmağa

Bildik gelenler geçtiler gördük konanlar göçtüler
Aşk şarabın içen canlar uymaz göçmeğe konmağa

Tutulmadı Yunus canı geçti tamudan uçmağı
Yola düşüp dosta gider ol aslına uyakmağa

5

Anma mısın sen şol günü cümle âlem hayrân ola
Nidesini bilemeyip bî-hod u ser-gerdân ola

İsrafil sûrunu ura hep mahlûkat yerden dura
Derilüben haşre vara kadı anda Sübhân ola